

METODERAPPORT

til SKUP 2014

DEN NORSKE GJELDSKRISEN

**Av Shazia Sarwar,
Dan Kåre Engebretsen og Sondre Nilsen**

Innhold

SAMMENDRAG.....	4
Publisering av artikkelserien Gjeldskrisen i VG 2014.....	5
Papirutgaven:	5
VG nett:.....	6
VGTV:	8
2. SLIK KOM ARBEIDET I GANG.....	9
2.1 Ferdigtygde analyser.....	9
2.2 Jakten på rådataene	10
3. PROBLEMSTILLINGEN	10
4. BLE PROBLEMSTILLINGEN ENDRET UNDERVEIS.....	10
5. DETTE ER NYTT	11
6. METODER OG KILDEBRUK	12
6.1 Dataanalyse betalingsanmerkninger	12
6.1.1.1 Innsamling av data	12
6.1.1.1.1 Offentlige etater	12
6.1.1.1.2 Kredittopplysningsbyråer.....	14
6.1.1.2 Vasking og sortering av tall	15
6.1.1.3 DATAANALYSE.....	19
6.1.1.3.1 Grunnleggende analyse	19
6.1.1.3.2 Inkassoscoreanalyse.....	21
6.1.1.3.3 Supplerende variabler - kontekst.....	22
6.1.1.3.4 Analyse historisk utvikling	26
6.1.1.3.5 Andre analyser	28
6.2 INTERAKTIV GRAFIKK – VISUALISERING	30
6.3 KILDER.....	36
6.3.1 Bakteppe	37
6.3.2 Inkassobransjen som premissleverandør.....	37
6.3.2.1 Bisnode	38
6.3.2.2 Experian	38
6.3.3 Historiene	39
6.3.3.1 Den siste tabu.....	39
6.3.3.2 Casejakten.....	40
6.3.4 Kommunene.....	41

7. TIDSBRUK.....	41
8. ERFARINGER	41
9. KONSEKVENSER.....	42
10. TAKK	43

SAMMENDRAG

VG avslørte omfanget av svartelistede privatpersoner i Norge.

- Vi avdekket hvor mange de er, hvor de bor, hvor mye hver skylder, hvor gamle de er og hvilke kjønn de har.
- VG kunne for første gang gi en fullstendig, landsomfattende oversikt, fordelt ned på kommunenivå.
- Vi viste at det aldri har vært flere og de aldri har skyldt mer i svartelistet gjeld. Aldri har flere måtte tvangsselge bolig, eller inngå gjeldsordninger. I enkelte kommuner er en av ti nordmenn svartelistet.
- Vi viste at i enkelte aldersgrupper har andelen som blir svartelistet økt kraftig siden 2009.
- Vi viste at andelen bedrifter som får problemer fordi folk betaler for sent har økt betydelig i Norge, mens den er redusert i Sverige og Danmark de to siste år.
- VG viste at vestlendinger var flinkest med regninger, mens folk i Finnmark og Østlandet slet mest. Oslo, Telemark og Vest-Agder var fylkene som opplevde størst økning i andel svartelistede.
- VG avslørte at i enkelt kommuner er en av fire av de svartelistede over 60 år. Over syv av ti har inntekt på nivå med minstepensjonen og at denne gruppen har økt mest blant alle aldersgrupper.
- VG viste at 85 prosent av de yngste svartelistede hadde minimal inntekt.
- VG avslørte at personer med alvorlige betalingsproblemer må vente opptil åtte måneder på økonomisk rådgivning hos kommunen.

INNSENDER:

Shazia Sarwar, Dan Kåre Engebretsen, Sondre Nilsen

TAKK TIL:

Tom Staavi, Øyvind Engan, Hanna Haug Røset, Eirik Linaker Berglund, Tommy Kaas

PUBLISERT:

Fra 17. november 2014. Ikke avsluttet.

Kontaktperson:

Shazia Sarwar

Tlf: 22 00 00 00

shazia@vg.no

Redaksjon:

Verdens Gang AS

Postboks 1185 Sentrum

0107 OSLO

www.vg.no

Publisering av artikkelserien Gjeldskrisen i VG 2014**Papirutgaven:**

17. november 2014: Side 11

235 526 er svartelistet

17. november 2014: Side 12 og 13

- Ikke hver dag jeg spiser middag

Alltid i minus

17. november 2014: Side 2 og 3

Gjeld – et samfunnsproblem

18. november 2014: Side 14 og 15

- Jeg fikk kredittkort på flekken. Vi har 72 milliarder i kredittkortgjeld. Kan bløffe til seg hundretusener

19. november 2014: Side 15, 16 og 17

Tusener av eldre svartelistet

Ut av inkassofella

8. desember 2014: Side 10

Må vente 8 måneder på hjelp

20. desember 2014: Side 20

Lokkes til å kjøpe på kreditt – Coop belønner med bonusfordeler

VG nett:

17. november 2014:

Gjeldskrisen – interaktiv spesial

<http://www.vg.no/spesial/2014/inkassokrisen/?id=20>

Rekordmange nordmenn svartelistet: - Ikke hver dag jeg spiser middag

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/rekordmange-nordmenn-svartelistet-ikke-hver-dag-jeg-spiser-middag/a/23330233/>

Gjeldskrisen: Eksplosiv økning i svartelistet gjeld

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/din-oekonomi/eksplosiv-oekning-i-svartelistet-gjeld/a/23333115/>

Stor guide: Rådene for å komme deg ut av inkasso-fella

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/stor-guide-raadene-for-aa-komme-deg-ut-av-inkasso-fella/a/23337353/>

Alltid i minus

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/renten/alltid-i-minus/a/23328323/>

Tett på nett: Spør forbrukerrådet om betalingsproblemer

<http://tpn.vg.no/intervju/tittel/3370>

Gjeldskrisen: Vestlendinger best til å betale regninger

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/gjeldskrisen-vestlendinger-best-til-aa-betale-regninger/a/23333890/>

Kemner: Jeg har sett at folk som har ubetalt restskatt drar på Sydenferie

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/din-oekonomi/kemner-jeg-har-sett-at-folk-som-har-ubetalt-restskatt-drar-paa-sydenferie/a/23333828/>

Gjeld – et samfunnsproblem

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/gjeldskrisen/gjeld-et-samfunnsproblem/a/23337673/>

18. november 2014:

Gjeldskrisen: - jeg fikk kredittkort på flekken

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/gjeldskrisen-jeg-fikk-kredittkort-paa-flekken/a/23337951/>

Solveig Horne om gjeldskrisen: Veldig bekymringsfullt

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/solveig-horne-om-gjeldskrisen-veldig-bekymringsfullt/a/23337988/>

Derfor går vi i inkassofellen – Dette gjør gjeldsproblemene med oss

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/derfor-gaar-vi-i-inkassofellen/a/23337905/>

SV-politiker: - Horne svikter forbrukerne

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/sv-politiker-horne-svikter-forbrukerne/a/23338594/>

19. november 2014:

Tusener av minstepensjonister svartelistet

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/tusener-av-minstepensjonister-svartelistet/a/23338673/>

18.000 unge svartelistet

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/18-000-unge-svartelistet/a/23338408/>

Tett på nett: Spør om ungdom og økonomi

<http://tpn.vg.no/intervju/tittel/3372>

Unngå gjeldsfellen: - God holdning til penger viktigst

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/unngaa-gjeldsfellen-god-holdning-til-penger-viktigst/a/23338582/>

Huseiernes landsforbund: – Kyniske banker hjelper ikke dårlige betalere

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/huseiernes-landsforbund-kyniske-banker-hjelper-ikke-daarlige-betalere/a/23338653/>

23. november 2014

Alle andre får lov

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/gjeldskrisen/alle-andre-faar-lov/a/23341607/>

8. desember 2014:

Gjeldskrisen: Må vente åtte måneder på inkassohjelp

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/gjeldskrisen-maa-vente-aatte-maaneder-paa-inkassohjelp/a/23350327/>

12. desember 2014:

- Uholdbart med 8 måneder ventetid

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/uholdbart-med-8-maaneder-ventetid/a/23351741/>

20. desember 2014:

Storaktører ber nordmenn handle julegaver med kredittkort

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/gjeldskrisen/storaktoerer-ber-nordmenn-handle-julegaver-med-kredittkort/a/23354479/>

VGTV:

17. november 2014:

Slik kommer du ut av gjeldskrisen

<http://www.vgtv.no/#!/video/103843/opptak-slik-kommer-du-ut-av-gjeldskrisen>

18. november 2014:

Debatt: Gjeldskrisen i Norge

<http://www.vgtv.no/#!/video/103913/debatt-gjeldskrisen-i-norge>

1. INNLEDNING

Norge, verdens nest rikeste¹ og aller beste land å bo i. Også i 2014². Men ikke for alle.

De som havner utenfor er ikke lett å få øye på. Fordi de fleste av oss, 92 prosent, er fornøyd med levestandarden vår. I et land av slik overflod, vil de som er blitt økonomisk svartelistet ønske å bli sett? Og ikke minst, er vi andre klare til å se?

Forestill deg å følge med på følgende fra sidelinjen: Europa og verden kryper etter finanskrisen i 2008, men ikke Norge. Her ble alle piler snudd oppover, foruten pilen på utlånsrenten. Siden 2008 er nordmenn blitt stadig rikere, sparer mer på bok, boligrenten synker, arbeidsledigheten synker og vår disponible inntekt, det vi sitter igjen med etter at skatten er betalt, har aldri vært høyere³. Og da tar vi ikke med oljefondet som er på 6 415 817 502 279 kroner i skrivende stund, eller at Norge er på shoppingtoppen i verden⁴.

Mens vi vasser i rikdom er de som har kommet i økonomisk uføre blitt underholdning. Luksusfeller som har kjøpt designervesker fremfor å betale regninger. Det er det de fleste av oss forbinder med betalingsanmerkninger. Så overflatisk kan folkemeningen være, om den er bygget på mangelfullt grunnlag. Nettopp derfor, og nettopp nå, var det viktig å vise omfanget av problemet, hvem som rammes, hvor mye de skylder, hvor de bor og hva som kan gjøres.

I denne metoderapporten vil jeg fortelle hvordan vi fikk svar på akkurat disse spørsmålene. Hvordan rådataene om svartelistede nordmenn ble samlet, analysert og presentert. Og hvordan tematikken ble gjort tilgjengelig for lesere, som også selv ble involvert i reportasjeserien.

2. SLIK KOM ARBEIDET I GANG

Er det ikke slik at folk har dårligere råd etter feriemånedene? Dette var spørsmålet som satte meg på sporet av rådataene om nordmenn med betalingsanmerkninger.

Hvilken statistikk kunne vise at vi slet med å betale regninger etter en ferie i Syden? Jeg tenkte at svaret kunne ligge i statistikk over betalingsanmerkninger og fikk rett. Tallene viste klar trend, 10 prosent flere betalingsanmerkninger i oktober og november måned⁵. Og jeg stilte meg spørsmålet om hva mer som kunne ligge i dataene.

2.1 Ferdigtygde analyser

Det er de siste årene publisert en rekke artikler om nordmenns økende antall betalingsanmerkninger. Uten at det har engasjert nevneverdig. Økonomi og tall oppfattes ofte som tyngre tematikk for lesere. Vår jobb som journalister er å formidle viktige historier, gi nødvendig kunnskap og engasjere våre lesere. Det gjør vi ved å være presise, korrekte og

¹ THE WORLD BANK (2014): GDP per capita (current US\$) (Rangering målt etter bruttonasjonalprodukt. Norge på andreplass med BNP 624 000 kr per innbygger). http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries?order=wbapi_data_value_2013+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=desc [LEST: 27.12.14]

² LEGATUM INSTITUTE (2014): Legatum Prosperity Index

³ SSB (2014): Husholdningers bruttogjeld. Husholdningers inntekter, utgifter og sparing

⁴ AARTUN, J OG ERITSLAND, I. (2014, 18. september) Kvartalsrapport, Dagens næringsliv. Hentet fra <http://www.dn.no/d2/2014/09/18/2032/Mote/kvartalsrapport>

⁵ SARWAR, S. (2013, 23. august) Førstehjelp for lommeboken – stor økning av betalingsanmerkninger etter ferien. VG, s. 6 og 7

enkle i vår formidling. For å få til det, trenger vi mest mulig bakgrunnsinformasjon. I dette tilfellet rådataene.

Brorparten av journalistikken rundt svartelistede (privatpersoner med betalingsanmerkning) har utspring i analyser kommersielle kredittopplysningsbyråer har produsert og tilbudt journalister. Kunne rådataene skjule viktige historier som ferdigtygde analyser kanskje ikke viste?

2.2 Jakten på rådataene

Så hvem sitter på rådataene om cirka en kvart million nordmenn med betalingsanmerkninger? Det var de private kredittopplysningsbyråene. Svaret ga en god forklaringen på hvorfor tematikken stort sett er overflatisk behandlet.

Mesteparten av datamaterialet som er nyttig informasjon for samfunnet kommer fra offentlig sektor. Våre offentlige institusjoner er regulert av offentlighetsloven. Det praktiseres merinnsyn, og dersom vi ikke får innsyn kan vi klage. Slik var det ikke i denne saken.

Allerede september 2013 startet jeg jakten på rådata over nordmenn med betalingsanmerkninger.

3. PROBLEMSTILLINGEN

Helt i starten hadde jeg helt enkle spørsmål.

- Hva kjennetegner de svartelistede? Hvor bor de? Hvor mye skylder de?
- Er det mulig å lage en landsoversikt, ned på postnummer-nivå?
- Vil en landsoversikt avsløre trender? Rammes noen hardere enn andre? Er det de tradisjonelle fylkene som skiller seg ut?
- Er det mulig å presentere informasjonen på en slik måte som engasjerer våre lesere?
- Kan vi tilby landets kommuner informasjon de ikke har hatt tilgang til?

Da de første rådataene var på plass førte det til at jeg stilte nye spørsmål.

- Enkelte, tradisjonelle kommuner og fylker skiller seg ut. Hvorfor det?
- Vil problemene gjenspeile seg i statistikk over tvangssalg og gjeldsordninger?
- Er det mulig å lage en rettferdig rangering av kommuner?
- Hva viser den historiske utviklingen?

4. BLE PROBLEMSTILLINGEN ENDRET UNDERVEIS

Hovedproblemstillingen ble aldri endret, men det kom til nye spørsmål. Det ble tidlig klart av materialet at vårt prosjekt ikke skulle handle om luksusfeller, men om de som vanligvis havner i økonomisk krise: Nemlig helt ordinære familier, som opplever sykdom, tap av arbeid eller annen livskrise. Vi fokuserte prosjektet ytterligere:

- Det blir for endimensjonal å lage en versting-liste. Kan vi finne konkrete forklaringer gjennom annen type statistikk?
- Er andelen arbeidsledige en forklaring?
- Er det flere uføre i kommuner som er verst rammet?
- Kan kjønns sammensetningen forklare situasjonen i kommunen eller fylket?

- De eldste sliter, hvor ille er det?
- Kommunene plikter å tilby sine innbyggere hjelp innen gitt frist, hvordan står det til med den ordningen?
- Kan vi få lesere til å fortelle sine historier?

5. DETTE ER NYTT

- Ved hjelp av datadrevet journalistikk kunne man for første gang dokumentere omfanget av svartelistede personer på kommunenivå i alle landets kommuner.
- VG klarte som første nyhetsmedium å få tilgang til rådata for 235 526 nordmenn. Det ble skaffet informasjon om hver enkel svartelistedes kommunenummer, kjønn, aldersgruppe, inntektsgruppe, og antall betalingsanmerkninger vedkommende hadde. I tillegg fikk VG tilgang til hva de svartelistede skyldte i inkassogjeld i alle landets kommuner.
- VG avslørte i hvilken kommune det bodde flest og færrest med betalingsanmerkninger per tusen innbygger. I enkelte kommuner var det langt flere svartelistede enn landsgjennomsnittet.
- Leserne kunne for første gang se hvordan nordmenns svartelistede inkassogjeld vokser minutt for minutt.
- VG viste hvem som skyldte mest i svartelistet gjeld og avslørte at selv om kommunene nord i landet slet mest, skyldte de langt mindre i snitt sammenlignet med andre kommuner.
- VGs kartlegging ga leserne for første gang svar på kjønns- og alderssammensetningen blant de svartelistede i deres egen kommune. Leserne fikk for eksempel vite i hvilke kommuner det er flest unge som er svartelistet. Dette var ikke kjent tidligere.
- VG avslørte for første gang at 70 prosent av de over 60 år som er svartelistet har inntekt på nivå med minstepensjonen. Gruppen har sett en 30 prosent økning i andel svartelistede siden 2009.
- VG viste at i enkelte kommuner var en av fire svartelistede over 60 år.
- VG kunne dokumentere at 85 prosent av de aller yngste svartelistede hadde klart å pådra seg betalingsanmerkninger med minimal inntekt. Samtidig kunne man vise at de mellom 18 og 24, som ofte dras frem som inkassoverstinger, faktisk har hatt en liten reduksjon i andel svartelistede.
- VG kunne avsløre at ventetiden for økonomisk rådgivning var på hele åtte måneder i enkelte av de 260 kommunene som ble kartlagt. En av ti kommuner hadde en ventetid på over en måned, på en tjeneste kommunene er pålagt å tilby.

6. METODER OG KILDEBRUK

I prosjektet «Den norske gjeldskrisen» var datadrevet journalistikk en bærende metode. I tillegg ble det brukt en rekke tradisjonelle journalistiske metoder. Artikkelserien var først og fremst et digitalt prosjekt.

Viktig lærdom: Du kan gjøre det meste i Excel, også når du jobber med store datamengder. Og, det finnes ingen snarvei til en korrekt, nøyaktig og rettferdig dataanalyse.

6.1 Dataanalyse betalingsanmerkninger

6.1.1.1 Innsamling av data

Å få tilgang til hele datasettet over svartelistede nordmenn var helt avgjørende for prosjektet. Arbeidet med innhenting startet høsten 2013. Jeg ønsket så mye informasjon som mulig, for det var tidlig et premiss at vi skulle involvere leseren ved å tilby god visualisering og interaktivitet. Demografien var grunnleggende. Jeg ville vite hvem de svartelistede var og hvor de bodde.

Et av de viktigste måleinstrumentene for å ta tempen på nordmenns betalingsproblemer er betalingsanmerkninger. Flere variabler kunne gjort dette om til en doktorgradsavhandling, derfor måtte materialet begrenses.

Å se på inkassosaker generelt (data tilgjengelig via Finanstilsynet) gir intet godt bilde av alvorlige betalingsproblemer. Den viser kun totalt antall inkassosaker som er registrert til enhver tid. De siste årene har stadig flere bedrifter valgt å selge sine kundefordringer til inkassobyråer, slik at det er de som driver inn utestående fra og med purrestadiet. Det har derfor vært en markant økning i antall inkassosaker. De aller fleste betaler fakturaer etter første eller andre purring. Økningen i inkassosaker og inkassobransjen generelt sier derfor lite om folk med alvorlige betalingsproblemer.

Å få en betalingsanmerknning tar om lag fire måneder fra fakturadato. Betalingsanmerkningen registreres først 30 dager etter at en forliksklage er sendt til namsmannen. Det er derfor riktig å betegne en betalingsanmerknning som et alvorlig betalingsproblem. Derfor var det tidlig klart at det er en oversikt over betalingsanmerkninger som var mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i når vi skulle kartlegge svartelistede nordmenn og si noe om omfanget av gjeldskrisen i Norge.

6.1.1.1.1 Offentlige etater

Det finnes intet offentlig sentralisert register for betalingsanmerkninger. Dette opplyste Brønnøysundregisteret i september 2013. De første henvendelsene om innsyn i betalingsanmerkninger for privatpersoner ble sendt til Brønnøysundregistrene, Finanstilsynet, Domstoladministrasjonen, Politidirektoratet og Finansdepartementet.

I Brønnøysundregistrene ved Løsøreregisteret registreres resultatet av alle utleggsforretninger som gjennomføres i Norge (Med unntak av realregistrerte formuesgoder (fast eiendom) som registreres hos Statens kartverk). En utleggsforretning gjennomføres når inkassobyrå/kreditor har sendt forliksklage til namsmannen og kravet ikke blir gjort opp før en utleggsforretning holdes.

En gjennomført utleggsforretning medfører en av følgende 3 registreringer i Løsøreregisteret:

- Utleggspant
- Utleggstrekk (trekk i lønn/trygd)
- Intet til utlegg.

Om å få innsyn på personnivå (anonymisert) i alle gjennomførte utleggsforretninger sier Brønnøysundregistrene følgende:

Slik det er i dag er det lov og forskriftsregulert hvem som kan få tilgang til nevnte data. Rammen for vår avgivelse til andre personer enn den registrerte fremgår av tingl. § 34a tredje ledd:

Opplysninger om utleggstrekk og beslutninger om intet til utlegg kan bare gis til advokater, finansinstitusjoner, inkassobyråer, kredittopplysningsbyråer, samt offentlige myndigheter med taushetsplikt etter forvaltningsloven eller annen lov. Opplysningene kan bare gis ut skriftlig.

For øvrig stilles det krav til å oppgi sikker identifikator for å få opplysninger fra Løsøreregisteret i henhold til Tinglysingsforskriften. (Brønnøysundregistrene per mail 26. september 2013)

Det er dessuten svært begrenset informasjon som registreres i Brønnøysundregistrene: Saksøktes navn samt resultatet av utleggsforretningen⁶.

Finanstilsynet hadde ingen slike data, fikk vi opplyst. Ei heller domstolsadministrasjonen. Politidirektoratet hadde statistikk over alle registrerte, behandlede og avsluttede forliksklager. De kunne tilby statistikk på personnivå, med informasjon om alder, kjønn og kommune. Problemet her var at ikke alle forliksklager dreier seg om betalingsproblemer. Også andre tvister mellom parter havner i forliksrådet. Politidirektoratet kunne ikke si noe om hvor stor andel av klagen var rene betalingsproblemer. Gjennomsnittlig behandlingstid i forliksrådet var 60 dager og dessuten ble ikke avsluttede saker slettet umiddelbart. Usikkerheten i datasettet var for stort, og informasjonen de satt med om privatpersonen for lite sammenlignet med informasjonen hos kredittopplysningsbyråer.

Det jeg visste sikkert var at det kun er kredittopplysningsbyråer som registrerer en betalingsanmerkning. Dette skjer 30 dager etter at et inkassobyrå/kreditor har tatt rettslig skritt (forliksklage/utleggsbegjæring) for å drive inn sine penger. En annen viktig informasjon var at kredittopplysningsbyråer er pålagt å fjerne betalingsanmerkning umiddelbart når saken er registrert gjort opp hos kreditor (Lov om tvangsfullbyrdelse, § 7-26 og 7-29).

⁶ POLITI.NO, Utlegg, Registrering i løsøreregisteret. <https://www.politi.no/tjenester/tvangsfullbyrdelse/utlegg/> [Lest: 02.01.2015]

Betalingsanmerkninger gir altså et tilnærmet korrekt øyeblikksbilde.

Jeg valgte å følge kredittopplysningsbyrå-sporet, fremfor å ta utgangspunkt i et datasett som hadde sine svakheter. Først og fremst fordi den muligheten lå åpen og ga et mer helhetlig bilde.

6.1.1.1.2 Kredittopplysningsbyråer

Dataene måtte hentes fra en kommersiell aktør, som ikke er bundet av noen offentlighetslov og som i utgangspunktet ikke opererer under samme lovkrav som offentlig sektor.

Det finnes to store kredittopplysningsbyråer i Norge, Bisnode (Tidligere Dun & Bradstreet, Soliditet) og Experian. De aller fleste inkassobyråer og kreditorer melder betalingsanmerkninger inn til disse byråene. Det er alltid litt forskjell på sum svartelistede hos hver av disse, men forskjellene utgjør et svært lite i antall. Par tusen fra eller til. Slik innkreving- og registreringssystemet er satt opp i Norge i dag er det kun disse to selskapene som har en mest mulig helhetlig oversikt over svartelistede, rett og slett fordi de er markedsledende og det er viktig for dem å tilby sine kunder som kredittsjekker privatpersoner, korrekt informasjon. Altså om vedkommende har betalingsanmerkninger eller ikke.

Kontakt var allerede etablert med Bisnode i forbindelse med en sak som ble publisert i VG i august 2013. Henvendelsen gikk derfor til dem først. Bisnode var positive til å gi tilgang til tall etter mailutveksling og møter om hvordan arbeidet skulle foregå. I VG satte vi sammen en prosjektgruppe som ble ledet av nyhetsleder og besto av meg og utvikler Dan Kåre Engebretsen. Sammen utarbeidet vi en kravspesifikasjon til rådata. Vi ble enige om å forsøke å fremskaffe så mye informasjon som mulig, som vi senere også kunne koble sammen med for eksempel skattematrisene. Kravspesifikasjonen som ble sendt til Bisnode så slik ut:

Fødselsår, alder, postnummer, poststed, kommunenummer, inntekt, kjønn, antall bet. anmerkninger, skatteklasser, sum skyldig, alvorlighetsgrad.

Bisnode sa seg villig til å gi ut følgende informasjon:

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q
Mann / Kvinne	Alder	Bosted/Poststed	Lønnsgr.	Skattekasse	Antall Inkasso (IN)	Sum IN	Antall Inkasso m/mislighold avdragsordning (AO)	Sum AO	Antall Dom i forliksrådet (DO)	Sum DO	Antall Inkasso kontinuasjon (NR)	Sum NR	Antall Inkasso rettslig skritt (RS)	Sum RS	Antall Arrestforretning (AR)	Sum AR
				Kommentarer Lønnsgruppe:			Kommentarer Poststed / Postnr:			Kommentarer Beta:						
				1 0 - 49 999			Oslo 1 0000 - 2999			Det meldes ikke sum i alle saker!						
				2 50 000 - 99 999			Oslo 2 3000 - 5999			Enkelte beta rapporteres i %						
				3 100 000 - 199 999			Oslo 3 6000 - 8999			Noen uten noen av de overnevnte						
				4 200 000 - 299 999			Oslo 4 9000 - osv									
				5 300 000 - 399 999						Merket grått						
				6 400 000 - 499 999						Gamle og sjelden forekomst						
				7 500 000 - 599 999						Merket gult						
				8 600 000 - 699 999						"egne anmerk"/ ikke ønske om påføring av gjeld						
				9 700 000 - 799 999												
				10 800 000 - 899 999												
				11 900 000 - 999 999												
				12 1 000 000 - 1 199 999						Se også vedlegg.						
				13 1 200 000 - 1 399 999												
				14 1 400 000 - 1 499 999												
				15 1 500 000 - 1 699 999												
				16 1 700 000 - 1 899 999												
				17 1 900 000 - 2 199 999												
				18 2 200 000 - 2 499 999												
				19 2 500 000 - 2 999 999												
				20 3 000 000 - 3 499 999												
				21 3 500 000 - 3 999 999												

Bisnodes juridiske avdeling og IT- avdelingen avklarte dataleveransen og VGs utvikleravdeling med Engebretsen i spissen holdt i den tekniske biten av selve dataoverføringen. I november etter flere ukers arbeid, falt samarbeidet med Bisnode sammen, før dataene ble overført. Dette omtales grundigere i eget punkt om kilder og kildekritikk, senere i denne rapporten.

Jeg satte i gang jakten på rådataene på nytt. Denne gangen kontaktet jeg det andre store kredittopplysningsselskapet – Experian. Hvis disse ikke ønsket å frigi tallene, var det umulig å fortsette prosjektet slik tiltenkt i utgangspunktet.

Januar 2014 etablerte jeg kontakt med Experian. Etter tre måneders samtaler og mailutveksling kom gjennombruddet. Dette ble starten på et analysearbeid i Excel som varte i flere måneder og resulterte i hundretusenvis av datalinjer med analysearbeid.

6.1.1.2 Vasking og sortering av tall

10. april 2014 fikk VG en Excel-fil med 235 526 linjer. Hver linje representerte en svartelistet person med betalingsanmerkninger. Senere i prosjektet kom flere statistikker til og enda flere hundretusen linjer av analysearbeid ble gjort.

Slik var rådata-filen som omsider var i hus:

A1	A	B	C	D	E
235503	2002	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Kvinne	10
235504	2002	67+ år	0 til 99 999 kr	Kvinne	7
235505	2002	67+ år	250 000 til 499 999 kr	Kvinne	7
235506	2002	67+ år	0 til 99 999 kr	Mann	4
235507	2002	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	1
235508	2002	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Kvinne	1
235509	2002	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	1
235510	2002	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Kvinne	3
235511	2002	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Kvinne	16
235512	2024	67+ år	500 000 til 749 999 kr	Mann	1
235513	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	2
235514	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	3
235515	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	10
235516	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	3
235517	2024	67+ år	0 til 99 999 kr	Kvinne	9
235518	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Kvinne	2
235519	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	3
235520	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	1
235521	2024	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	1
235522	2028	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	8
235523	2028	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	2
235524	2028	67+ år	Nettoinntekt mangler	Mann	1
235525	2028	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Mann	1
235526	2028	67+ år	250 000 til 499 999 kr	Mann	1
235527	2028	67+ år	100 000 til 249 999 kr	Kvinne	2

Experian fikk samme ønske om type data som ble sendt til Bisnode. Experian kunne ikke innfri alle ønskene. De ønsket for eksempel ikke å gi meg informasjon om den svartelistedes postnummer, siden de mente det kunne avsløre identiteten. De ønsket heller ikke å oppgi informasjon om hva den enkelte hadde i skyldig svartelistet gjeld. Vi kunne bare få totalsum for kommunen. Og de ville også gruppere inntekt og alder slik de selv ønsket.

4846 linjer sto oppført uten kommunenummer. Disse ble anonymisert av Experian da det var fare for identifisering i disse tilfellene (små kommuner/få svartelistede).

En egen fil inneholdt informasjon om skyldig svartelistet gjeld per kommune.

	A	B	C
1	Kommunenummer	Sum_beløp_anmerkninger	
2		256391330	
3	0101	267989720	
4	0104	261162898	
5	0105	414978443	
6	0106	472534466	
7	0111	35740260	
8	0118	16592244	
9	0119	25095031	
10	0122	47819516	
11	0123	59919220	
12	0124	128283212	
13	0125	81264798	
14	0127	33171288	
15	0128	71653306	
16	0135	58444050	
17	0136	80909559	
18	0137	43153525	
19	0138	47052185	
20	0211	120630974	
21	0213	119800059	
22	0214	73361705	
23	0215	90166092	
24	0216	69388108	
25	0217	88807213	

Tallene ble vasket og sortert. Originalfilene ble ikke tuklet med. Det ble laget en rekke kopier av originalfilene slik at jeg alltid kunne gå tilbake til hovedkilden hvis det skulle oppstå problemer.

Vask: Markere hele arket, trykke kopier, så lime inn som rene verdier på samme stedet. Hvis det skulle skjule seg noen formler og lignende vil disse forsvinne og du står igjen med ren tekst og tall. Så gjorde jeg om alle kommunenumre til tall, da tall i dette feltet sto formatert som tekst.

Datasettet over personene startet med den yngste aldersgruppen. Alle personer i aldersgruppen 18 til 20 år. Alle i hver gruppe i hver kommune kom etter hverandre, men ikke i stigende rekkefølge. Alle aldersgrupper startet med kommunenummer 0301 Oslo. Vanligvis er det enkelt å foreta en sortering ved å benytte filter-verktøy i Excel. Dette var i første omgang utfordrende da datamengden var enorm.

Pivottabell: En pivottabell er en interaktiv tabell i Excel som raskt oppsummerer, eller krysstabulerer store datamengder. Du markerer hele arket og kjører «pivottabell». Excel foretar en kjøp sortering som du kan jobbe videre med.

Her er et eksempel: Denne sorteringen av hovedfilen viser antall svartelistede med betalingsanmerkninger per aldersgruppe. «Antall av antall negative betalingsanmerkninger» teller antall linjer. Når en linje er en person, gir denne sorteringen svar på antall personer. Jeg kunne valgt «Sum av antall negative betalingsanmerkninger» da hadde jeg fått summen av antall betalingsanmerkninger i dette feltet.

Radetiketter	Antall av Antall_negative_betalingsanmerkninger
18 til 20 år	2649
21 til 25 år	20274
26 til 30 år	26526
31 til 35 år	29179
36 til 40 år	30336
41 til 45 år	33960
46 til 50 år	30056
51 til 55 år	23405
56 til 60 år	16735
61 til 66 år	12758
67+ år	9648
0 til 99 999 kr	1120
1 000 000 kr +	46
100 000 til 249 999 kr	6345
250 000 til 499 999 kr	1512
500 000 til 749 999 kr	268
750 000 til 999 999 kr	60
Nettoinntekt mangler	297
Totalsum	235526

Jeg har en bachelorgrad i økonomi og lang yrkeserfaring innen feltet. Excel var derfor verktøyet jeg hadde best kjennskap til. De fleste kjenner til dette regningsprogrammet, og de fleste dataprojekter kan fint utføres i Excel. Det finnes utallige analysemuligheter, og det er nettopp det som skiller Excel fra programmer som Access og andre databaseprogrammer. Å lage en såkalt pivottabell er en slik mulighet. Selve sorteringsarbeidet kan være tidskrevende ved storedatamengder.

Første utfordring: Koble sammen informasjon fra ulike filer. Kan være enkelt i andre programmer, litt mer komplisert i Excel.

Jeg måtte først koble sammen inkassogjeld per kommune med hovedfilen.

Det var en fellesnevner i begge filene: kommunenummer. Den danske analytiker og Excel-eksperten, Tommy Kaas, satte meg på sporet til hvordan jeg skulle komme meg videre da han holdt et Excel-kurs for oss i VG. Følgende formel var svaret: **=FINN.RAD**, og den ble min beste venn. Skal du koble innhold fra en fil til en annen fil, finner du fellesnevneren og bruker formelen «**finn.rad**».

Jeg bruker tid på dette fordi jeg ønsker å formidle at du kan bruke Excel til denne type analyser. At du ikke trenger å lære deg Access eller annen databasespråk. Når du først har lært slike formler, blir arbeidet enklere. Nedenfor ser du eksempelet da jeg koblet hovedfilen sammen med filen for inkassogjeld per kommune:

```
=FINN.RAD(A2;"\arkiv\personlig$\shazis\Documents\BETALINGSAN  
MERKNINGER\Analyser Shazia\[VG Sum negative anmerkninger  
per kommune per april 2014.xlsx]Sheet1'!$A$3:$B$405;2;)
```

I formelen over gir jeg Excel beskjed om at det som er oppgitt i kolonne **A2** (kommunenummer) er fellesnevneren. Og at Excel skal finne samme informasjon i filen **VG Sum negative anmerkninger per kommune per april 2014.xlsx**, i området **A3 til B405**, og gi meg verdien som står i **kolonne 2**. Altså, finn identisk kommunenummer i fil nummer to og gi meg informasjonen som står i kolonne 2 (skyldig gjeld). Så ble denne formelen kopiert til 235 526 linjer.

Samme formel brukte jeg til å koble kommunenavn og fylkesnavn til hvert kommunenummer. Eneste ulempen var at jeg måtte gjøre denne prosessen i alle nye analyser jeg foretok meg, for jeg trakk hele tiden ut ulike tall fra hovedfilen.

Helt innledende sortering via pivottabell ga meg tre av mine hovedavsløringer:

- 1. Syv av ti svartelistede over 60 år er minstepensjonister**
- 2. 85 prosent av svartelistede 18-20-åringer hadde 0-99 999 kroner i årsinntekt**
- 3. 1000 personer med inntekt over en million er svartelistet (artikkel publiseres i 2015)**

6.1.1.3 DATAANALYSE

6.1.1.3.1 Grunnleggende analyse

Videre dataanalyser var viktig for visualiseringen av tallmaterialet. Hva skulle vi vise i Norgeskartet på kommune- og fylkesnivå, og hvordan skulle vi rangere. Hvilken informasjon trengte vi, hvilken kunne vi utelate.

I analysen av dataene startet jeg med å finne svar på det enkleste først: Hvor mange er det i hver kommune og hva skylder de i svartelistet gjeld i snitt. Rådataene fra Experian var nok til å foreta en slik analyse. Her et utsnitt:

Kommunenr	Kommunenavn	Skyldig inkassogjeld	Antall personer med inkassogjeld	Inkassogjeld per person i snitt
227	Fet	kr 810 681 614,00	487	kr 1 664 644
412	Ringsaker	kr 1 328 635 684,00	1885	kr 704 847
1223	Tysnes	kr 45 760 861,00	75	kr 610 145
541	Etnedal	kr 21 867 592,00	63	kr 347 105
545	Vang	kr 16 837 168,00	50	kr 336 743
1430	Gaular	kr 20 267 747,00	64	kr 316 684

En rangering av kommuner på bakgrunn av disse tallene ville vært urettferdig og misvisende. Oslo hadde naturligvis endt opp med å ha flest innbyggere med betalingsanmerkninger og småkommunene hadde forsvunnet i materie grunnet for små tall. Derfor var det mest hensiktsmessige å finne ut hvor mange dårlige betalere det er i hver kommune per tusen innbygger. Da veier man i stor grad opp for slike skjevheter.

Jeg innhentet folketallet per kommune per 01.01.14 og koblet folketallet sammen med analysefilen. Her er et utsnitt som viser dette.

Kommunenr	Kommunenavn	Fylke	SKYLDIG PER SVARTLISTET			SVARTLISTEDE PER KOMMUNE			
			Skyldig inkassogjeld svartlistede	Antall svartlistede	Inkassogjeld per person i snitt	Folketall per kommune	Antall svartlistede personer per	Antall svartlistede Per 1000 innbyggere	Andel svartlistede av totalbefolk-
412	Ringsaker	Hedmark	kr 1 328 635 684,00	1885	kr 704 846,52	33406	1885	56	6 %
1919	Gratangen	Troms Romsa	kr 21 454 776,00	91	kr 235 766,77	1119	91	81	8 %
2022	Lebesby	Finnmark Finnma	kr 27 550 897,00	134	kr 205 603,71	1339	134	100	10 %
1223	Tysnes	Hordaland	kr 45 760 861,00	75	kr 610 144,81	2736	75	27	3 %
426	Våler (Hedm.)	Hedmark	kr 50 556 656,00	324	kr 156 039,06	3826	324	85	8 %
2023	Gamvik	Finnmark Finnma	kr 16 618 837,00	111	kr 149 719,25	1063	111	104	10 %
2019	Nordkapp	Finnmark Finnma	kr 41 881 469,00	304	kr 137 767,99	3205	304	95	9 %
2024	Berlevåg	Finnmark Finnma	kr 15 318 277,00	80	kr 191 478,46	1025	80	78	8 %
425	Åsnes	Hedmark	kr 114 341 116,00	560	kr 204 180,56	7600	560	74	7 %

Antall svartlistede per tusen innbygger ble senere et av hovedelementene i vår interaktive grafikk.

Videre i analysen sorterte og analyserte jeg tallene for menn og kvinner. Rådataene avslørte at det var en stor overvekt av svartlistede menn sammenlignet med kvinner. Jeg forsøkte å finne ut hvordan forholdet var i hver enkel kommune. På landsbasis viste det seg at det var 64 prosent menn og 34 prosent kvinner som var svartlistet. På kommunenivå avslørte tallene at det i enkelte kommuner var så mange som 85 prosent menn. Her er et utsnitt av analysen:

kommune	Kommunenavn	kvinner	menn	Totalt	Andel kvinner	Andel menn
1227	Jondal	3	17	20	15 %	85 %
(tom)		730	4116	4846	15 %	85 %
1826	Hattfjellidal	5	22	27	19 %	81 %
1413	Hyllestad	5	17	22	23 %	77 %
1622	Agdenes	13	43	56	23 %	77 %
1233	Ulvik	8	26	34	24 %	76 %
618	Hemsedal	18	58	76	24 %	76 %
1141	Finnøy	16	51	67	24 %	76 %
1940	Gáivuotna Kåfjord	32	102	134	24 %	76 %
1231	Ullensvang	17	54	71	24 %	76 %
1449	Stryn	38	118	156	24 %	76 %
1839	Beiarn	10	31	41	24 %	76 %
1938	Lyngen	43	132	175	25 %	75 %
1046	Sirdal	14	42	56	25 %	75 %

Analysen så langt viste at der kommunene var små, gjorde få personer stort utslag. Enkelte kommuner hadde tilsynelatende svært høy skyldig gjeld per person og skilte seg ut i analysen. Alle rangeringer på bakgrunn av beløp eller antall svartlistede personer per tusen tok ikke hensyn til disse variasjonene.

6.1.1.3.2 Inkassoscoreanalyse

For å lage en mest mulig rettferdig rangering av kommuner bestemte jeg meg for å beregne en score ut fra gitte kriterier.

Det tok lang tid og mye justeringer før jeg var fornøyd med scoresystemet. Den største utfordringen var hvilke verdier som skulle vektet og hva som skulle vektet mer enn annet.

Inkassoscore ble beregnet for å unngå at enkelte kommuner med få innbyggere, eller høy gjeld kommer skjevt ut på rangeringen. Derfor valgt jeg å vekte tre parametere for å finne score.

De tre parameterne for hver kommune var:

1. Inkassogjeld per svartlistet i snitt (vekt, 40 prosent)
2. Antall svartlistede per 1000 innbyggere (vekt, 40 prosent)
3. Antall betalingsanmerkninger per svartlistet person (vekt, 20 prosent)

Har en kommune flest personer svartlistet per 1000 innbygger blant alle kommuner målt vil den få lavest score (0). Har en kommune færrest antall svartlistede per 1000 innbygger vil den få den høyeste score (100). Dette gjelder for alle tre variabler.

Hovedscore var sum av score på alle tre variablene.

Høy score viser at kommunens innbyggere er gode betalere. Lav score viser betydelige betalingsproblemer sammenlignet med de andre kommunene. Nedenfor et utsnitt av scoreberegningen.

Kommune	Kommunenavn	Fylke	Inkassogjeld per person i snitt	Antall svartlistede Per 1000 innbyggere	Antall bet.anmerk Per svartlistet i snitt	Vektete poengsummer			
						Inkassogjeld per person i snitt	Antall svartlistede Per 1000 innbyggei	Antall bet.anmerk Per svartlistet i snitt	TOTALT SCORE (Lav poengsum = dårlig score)
		Min	42640,10	13,73	3,45				
		Maks	704846,52	104,42	7,15				
		vekt	40	40	20				
227	Fet	Akershus	kr 155 403,00	45	5	33,2	26,2	13,1	72,5
412	Ringsaker	Hedmark	kr 704 846,52	56	5	0,0	21,2	10,8	32,0
1223	Tysnes	Hordaland	kr 610 144,81	27	6	5,7	34,0	8,8	48,5
541	Etnedal	Oppland	kr 347 104,63	45	6	21,6	26,2	8,0	55,8
545	Vang	Oppland	kr 336 743,36	31	5	22,2	32,2	14,2	68,7
1430	Gaular	Sogn og Fjordane	kr 316 683,55	22	5	23,4	36,4	11,0	70,8
906	Arendal	Aust-Agder	kr 310 939,48	50	5	23,8	24,1	13,1	60,9
1874	Moskenes	Nordland	kr 307 803,33	51	6	24,0	23,6	7,0	54,5
1634	Oppdal	Sør-Trøndelag	kr 304 716,63	38	4	24,2	29,4	17,0	70,6
1246	Fjell	Hordaland	kr 280 649,65	44	6	25,6	26,7	7,8	60,1
912	Vegårshei	Aust-Agder	kr 263 757,36	38	4	26,6	29,4	15,7	71,7
512	Lesja	Oppland	kr 257 312,28	35	5	27,0	30,4	12,1	69,5

Denne delen av analysen var svært tidskrevende og kronglete, men det viktigste for meg var at ingen kommuner skulle henges ut på en versting-liste uten at vi ga leseren riktig kontekst. Rangeringen skulle være så rettferdig som mulig.

Da analysen endelig var klar til å bli sendt til utvikler Dan Kåre og hans team for visualisering, valgte jeg likevel å droppe beregnet score. Min vurdering var at det rett og slett ble for komplisert å bruke et tall leseren ikke umiddelbart kunne sette seg inn i.

6.1.1.3.3 Supplerende variabler - kontekst

Prosjektet var allerede veldig taltungt og jeg jobbet hele tiden med å forenkle, forenkle, forenkle. Likevel: Tallene kunne ikke forenkles så mye at de ga et mangelfullt eller misvisende bilde.

I det jeg forkastet egenberegnet score som variabel å rangere etter, meldte det seg behov for å kontekstualisere.

Den mest rette og forholdsvis rettferdige variabelen å rangere etter var antall svartelistede per tusen innbyggere i hver kommune. Men det var ikke til å stikke under en stol at en slik oversikt ville kunne gi et skjevt utslag for de små kommunene. Samtidig kunne vi ikke sensurere bort virkeligheten fordi småkommuner sto i fare for å bli hengt ut som versting-kommuner. Tallene viste det de viste, men de kunne suppleres med ytterligere relevant informasjon som tegnet en mer helhetlig bilde.

Alvorlige betalingsproblemer skyldes en lang rekke faktorer. Blant de viktigste er endringer i livssituasjonen i ulike livsfaser⁷, slik som sykdom og tap av arbeid. NAV mente tallene måtte kjønns- og aldersstandardiseres for å gi et rettmessig bilde av kommunene. En eldre befolkning ville naturlig nok ha høyere andel uføre. Videre viste analysen at nær 7 av 10 svartelistede var menn. Kunne andelen menn/kvinner i en kommune forklare andel svartelistede i kommunene? Det er også høy fraflytting fra distriktene, kunne

⁷ POPPE, CHRISTIAN KOYAMA (2014), Fagrapport nr. 2-2014, Betalingsproblemer og livsfaser – En kvantitativ studie av livsfasespesifikke årsaker til betalingsproblemer, Statens institutt for samfunnsforskning

alderssammensetningen i befolkningen generelt i hver enkel kommune også gi en forklaring?
Var det høy gjennomsnittlig alder i kommuner med mange svartelistede?

Det ble derfor hentet statistikk fra NAV på antall arbeidsledige per kommune per 31. mars 2014. Det ble også hentet inn statistikk over antall uføre og antall på arbeidsavklaringspenger (AAP) per kommune. Jeg valgte bare å bruke tall for antall uføre, for å unngå at materialet ble for komplisert. Det er ofte de som er kroniske syke som får langvarige betalingsproblemer.

Når det gjelder alders- og kjønnsammensetning i hver kommune, viste det seg å være langt mer kompliserte en man skulle anta. Tallene er tilgjengelige hos Statistisk sentralbyrå, men ikke slik at de kan hentes rett inn og brukes i en slik analyse. Statistisk Sentralbyrå kunne gjøre jobben med å beregne gjennomsnittlig alder for hvert kjønn i hver kommune, men da ville det koste penger. Jeg valgte derfor å gjøre denne jobben selv og fikk hjelp av en konsulent ved SSB.

Jeg brukte SSB-tabell 07459 (befolkningsstatistikk) for å hente tallene for en håndfull kommuner av gangen. Ssb.no låste seg hvis det var flere enn et par tusen linjer som ble overført.

Det var 105 linjer per kommune. En linje per år. Når tallene var hentet måtte jeg multiplisere antall menn og antall kvinner med alder og plusse på 0,5 for å finne korrekt snitt, etter oppskrift fra SSB.

Nedenfor ser du utsnitt av tabell 07459 overført fra SSB til Excel og beregning foretatt slik SSB anbefalte.

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Kommune	Alder	Menn	Kvinner	Totalt	Beregning menn	Beregning kvinner	
2	101	0	163	142	305	0,5	0,5	
3	101	1	164	155	319	164,5	155,5	
4	101	2	167	155	322	334,5	310,5	
5	101	3	167	186	353	501,5	558,5	
6	101	4	175	184	359	700,5	736,5	
7	101	5	199	167	366	995,5	835,5	
8	101	6	155	199	354	930,5	1194,5	
9	101	7	185	158	343	1295,5	1106,5	
10	101	8	188	142	330	1504,5	1136,5	
11	101	9	203	180	383	1827,5	1620,5	
12	101	10	172	173	345	1720,5	1730,5	
13	101	11	182	172	354	2002,5	1892,5	
14	101	12	211	162	373	2532,5	1944,5	
15	101	13	200	162	362	2600,5	2106,5	
16	101	14	191	174	365	2674,5	2436,5	
17	101	15	177	166	343	2655,5	2490,5	
18	101	16	199	196	395	3184,5	3136,5	
19	101	17	209	204	413	3553,5	3468,5	
20	101	18	196	194	390	3528,5	3492,5	
21	101	19	227	182	409	4313,5	3458,5	
22	101	20	196	193	389	3920,5	3860,5	
23	101	21	208	198	406	4368,5	4158,5	
24	101	22	200	195	395	4400,5	4290,5	

Det ble laget pivottabell på bakgrunn av dette, slik at jeg fikk summert tallene for hver kommune og jeg var på den måten i stand til å finne gjennomsnittlig alder og andel av hvert kjønn for hver kommune.

Kommunenr	Summer av Menn	Summer av Kvinner	Summer av Beregning menn	Summer av Beregning kvinner	Snitt alder menn	snitt alder kvinner	Andel menn	Andel kvinner
101	15034	15098	591986	628726	39	42	49,9 %	50,1 %
104	15511	15797	612854	661904	40	42	49,5 %	50,5 %
105	26913	27146	1046179	1114978	39	41	49,8 %	50,2 %
106	38490	39101	1500216	1618790	39	41	49,6 %	50,4 %
111	2217	2169	95916	96382	43	44	50,5 %	49,5 %
118	717	691	31186	29717	43	43	50,9 %	49,1 %
119	1815	1781	76530	78992	42	44	50,5 %	49,5 %
121	353	319	15191	14843	43	47	52,5 %	47,5 %
122	2748	2618	109490	108983	40	42	51,2 %	48,8 %
123	2829	2791	108809	114619	38	41	50,3 %	49,7 %
124	7647	7783	296587	317116	39	41	49,6 %	50,4 %
125	5651	5672	220232	233651	39	41	49,9 %	50,1 %
127	1874	1853	71658	72686	38	39	50,3 %	49,7 %
128	4009	3965	158696	164890	40	42	50,3 %	49,7 %
135	3631	3473	144120	148236	40	43	51,1 %	48,9 %
136	7543	7558	297267	312036	39	41	50,0 %	50,0 %
137	2542	2436	95488	92844	38	38	51,1 %	48,9 %
138	2637	2550	99822	99278	38	39	50,8 %	49,2 %

Da den endelige analysen av rådata på privatpersoner med betalingsanmerkninger var på plass, inneholdt den for første gang detaljert informasjon om alle svartelistede i landets kommuner.

Den viste også høyeste og laveste tall per variabel og også snitt per variabel. For eksempel var snitt for antall svartelistede per tusen i Norge 46, høyeste var 104 per tusen innbygger og laveste var 14 per tusen innbygger.

Analysen resulterte i følgende informasjon per kommune:

Skyldig inkassogjeld per svartelistet: Sum skyldig gjeld per kommune, antall svartelistede, inkassogjeld per person i snitt.

Svartelistede per kommune: Folketall per kommune, antall svartelistede per kommune, antall svartelistede per tusen innbygger, andel svartelistede av totalbefolkningen i kommunen.

Betalingsanmerkninger per svartelistet: Antall betalingsanmerkninger totalt i kommunen, antall betalingsanmerkninger per person i snitt.

Kjønnforskjeller svartelistede: Andel kvinner, andel menn

Inkassoscore-rangering: Inkassoscore beregnet av VG, rangering

Arbeidsledige i kommunen: Antall arbeidsledige (tall SSB), antall arb.ledige per tusen innbygger

Uføre i kommunen: Antall uføre (tall NAV), antall uføre per tusen innbygger

Snittalder og kjønnsfordeling totalbefolkning i kommunen: Snittalder menn, snittalder kvinner, andel menn, andel kvinner.

De jeg har gullet ut i arket, er de jeg mente var mest hensiktsmessige kommuner å reportasjelegge fra. Kommuner som gjorde det dårligst og hvor man ikke umiddelbart finner en forklaring i mange uføre eller høy arbeidsledighet.

SKYLDIG INKASSOGJELD PER KOMMUNE		LISTEDE PER KOMMUNE		BET ANM PER SVARTLISTET		FORSKJELLER SVARTLISTEDE		D-SKORE RANGER I NG		ARBEIDSLEDIGE I KOMMUNEN		TRYKDEDE I KOMMUNE		SNITTALDER OG KJØNNSFORDELING I KOMMUNEN				
Kommune	Kommunenummer	Skuldiggjeld	Antall innbyggere	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Antall betalte	Snittalder	Kjønn			
421	421	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1919	1919	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2622	2622	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1923	1923	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
424	424	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2623	2623	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2619	2619	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2624	2624	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
425	425	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
239	239	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2625	2625	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2626	2626	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2627	2627	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
236	236	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
492	492	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
541	541	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
426	426	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
427	427	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
428	428	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1924	1924	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
128	128	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1925	1925	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
128	128	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1926	1926	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
129	129	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1927	1927	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
130	130	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1928	1928	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
2017	2017	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1929	1929	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
193	193	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5
1930	1930	12234354.00	1115	704146.82	33406	1115	91	4.56	9769	33.18	42.1	32.0	403	837	2342	50.1	49	5

På bakgrunn av disse analysene lagde jeg en rekke topp 20 lister, som ble utgangspunktet for de fleste artikler som ble skrevet i denne serien. Alle spørsmål som ble stilt til ekspertkilder var på bakgrunn av kunnskapen som ble tilegnet på dette stadiet.

En betydelig andel funn i analysen nådde aldri frem til visualiseringen da det rett og slett ble for mye informasjon. For eksempel kommuner med flest menn/kvinner, kommuner med høyeste snittalder og lignende. Vi måtte prioritere beinhardt og la de aller beste, mest nyttige tallene få orkesterplass. Funn som ikke nådde opp, ble forsøkt omtalt i artiklene som supplerende informasjon.

For å lage liste over topp 20 kommuner med flest svartelistede over 60 år og flest svartelistede mellom 18-25 år måtte disse tallene isoleres i rådataene fordi de var gruppert i flere grupper. Siden måtte andelen beregnes i nye ark.

Gjennom hele analysearbeidet var jeg svært nøye med aldri å registrere inn tall for hånd, selv om det ofte var den enkleste løsningen. Tallmaterialet ble etter hvert svært stort med flere hundre Excel-filer og hundredtusensvis av linjer med informasjon. Derfor lønnet det seg at jeg hele tiden hentet tall ved å lenke inn fra originalfiler, slik at jeg alltid kunne gå tilbake og sjekke hvor tallet var hentet fra. Dette for å unngå feilkilder og tastefeil.

6.1.1.3.4 Analyse historisk utvikling

Et bærende poeng i artikkelserien var at det har vært en massiv økning i hvor mye folk skylder i inkassogjeld og at det aldri tidligere har vært så mange svartelistede. Like viktig var avsløringen om at det i enkelte aldersgrupper var en økning på hele 30 prosent.

Disse funnene var resultat av kartleggingen av tallene de siste fem-seks årene. I utgangspunktet etterspurte jeg rådata for de fem siste årene, men det kunne verken Bisnode

eller Experian fremskaffe. Eneste historiske tallene Experian hadde var interne oversikter de lagde hver måned. Tall over personer med betalingsanmerkninger er et øyeblikksbilde. Disse varierer, og slik jeg fant ut i august 2013, kan det være sesongvariasjoner.

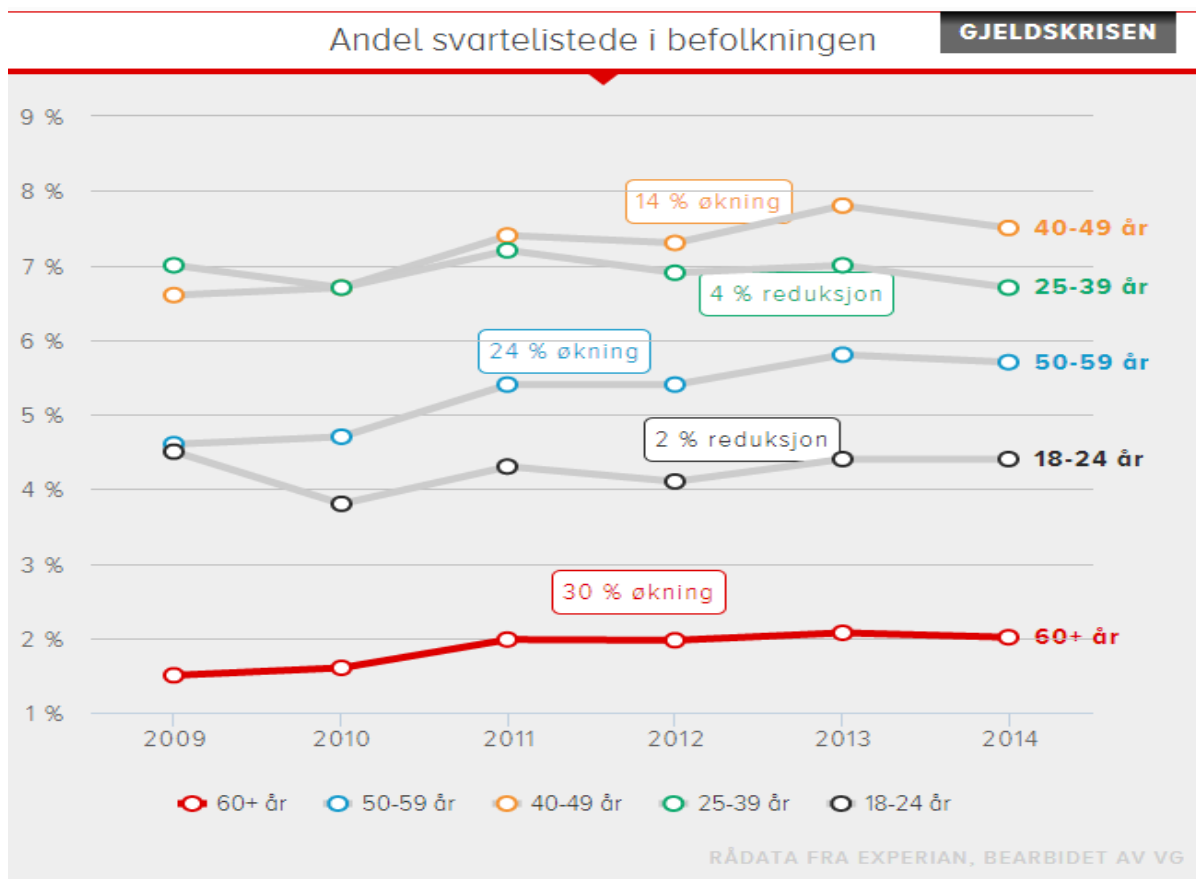
Jeg fikk utlevert rådata per april, derfor måtte april-måned være utgangspunktet for en mest mulig korrekt sammenligning. Jeg søkte om å få utlevert april-oversiktene til Experian for årene 2009 til 2014.

Ved å sammenligne utvalgte tall kunne vi finne historisk utvikling i de viktigste parametre: Utvikling i samlet skyldig beløp, utvikling i antall svartelistede, utvikling for hver enkel aldersgruppe, utvikling for hvert enkelt fylke (Experian-oversiktene hadde bare kommunetall på et lite utvalg kommuner og jeg valgte derfor ikke å bruke disse tallene).

Avsløringen om eksplosjonen i antall pensjonister som er svartelistet tok utgangspunkt i analysen (pivottabell) jeg lagde helt i starten. Når saken ble skrevet meldte det seg behov for å visualisere den historiske utviklingen. Grafen som ble laget var et bærende element i saken, siden den avslørte hovedfunn: 30 prosent økning i eldre svartelistede.

Nedenfor ser du analysen og hvordan denne ble visualisert med interaktiv graf:

D18		fx = "\\arkiv\personlig\$\shazis\Documents\BETALINGSANMERKNINGER\Originalf						Tall	
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
4	Totalt antall nordmenn i gruppen	760 004	786 810	813 320	830 460	852 981	873 277		
5	Andel av totalt i gruppen	6,6 %	6,7 %	7,4 %	7,3 %	7,8 %	7,5 %	12 %	
6									
7									
8	Antall personer med bet.anm. 60+	15686	17 260	21 529	22 153	24 481	25123		
9	ANDEL PERSONER AV TOTALT	8,2 %	8,9 %	9,7 %	10,1 %	10,4 %	10,7 %	30 %	
10									
11	Antall svartelistede mellom 18-24 år	19886	17594	20819	19956	20249	19958		
12	ANDEL PERSONER AV TOTALT	441227	466 382	482 896	486 491	463 511	455 446		
13	ANDEL PERSONER AV TOTALT	4,5 %	3,8 %	4,3 %	4,1 %	4,4 %	4,4 %	-3 %	
14									
15									
16									
17	Antall svartelistede mellom 25-39 år	76530	76 290	84 238	81 497	85 139	84 471		
18	Totalt antall nordmenn i gruppen	1 099 967	1 137 535	1 177 458	1 186 978	1 224 988	1 270 014		
19	Andel av totalt i gruppen	7,0 %	6,7 %	7,2 %	6,9 %	7,0 %	6,7 %	-4 %	
20									
21									
22									
23									
24	Antall svartelistede mellom 50-59 år	30192	32 083	37 245	38 183	42 162	42 814		
25	Totalt antall nordmenn i gruppen	661 343	678 239	695 979	711 644	728 786	749 832		
26	Andel av totalt i gruppen	4,6 %	4,7 %	5,4 %	5,4 %	5,8 %	5,7 %	25 %	
27		ALDER							
28	ÅR	18-24	25-39	40-49	50-59	60+			
29	2009	4,5 %	7,0 %	6,6 %	4,6 %	1,53 %			
30	2010	3,8 %	6,7 %	6,7 %	4,7 %	1,63 %			
31	2011	4,3 %	7,2 %	7,4 %	5,4 %	1,98 %			
32	2012	4,1 %	6,9 %	7,3 %	5,4 %	1,97 %			
33	2013	4,4 %	7,0 %	7,8 %	5,8 %	2,07 %			
34	2014	4,4 %	6,7 %	7,5 %	5,7 %	2,01 %			
35	Økning/reduksjon	-2,8 %	-4,4 %	12,3 %	25,1 %	31,8 %			
36								7,0 %	

6.1.1.3.5 Andre analyser

SSB

For å plassere avsløringene i en større sammenheng ønsket jeg å vise hvordan den norske økonomien har utviklet seg i samme tidsrom som kartleggingen over svartelistede. Jeg hentet derfor inn nøkkeltall fra SSB for tidsrommet 2009-2014.

Jeg så på utviklingen i husholdningers bruttogjeld, disponibel inntekt, husholdningers boliglånsrente, sparing og sparerate og vekst disponibel realinntekt. Jeg beregnet så disponibel realinntekt per nordmann og per voksen nordmann. På denne måten fant jeg ut hvor mye mer hver og en av oss satt igjen med etter at skatten var betalt.

Analysen ble sendt til SSB for kvalitetssjekk og kommentar. På bakgrunn av dette ble det laget en timeline i Knigtlabs «Timeline JS», som skulle stå i bunnen av de første publiserte artiklene, for å gi leseren en større sammenheng å se artikkelserien i. Timeline måtte forkastes fordi det ble for mange elementer og utvikler Dag Kåre satte foten ned. Funnene i denne analysen ble derfor omtalt i brødtekst.

Økonomisk rådgivning

Idet arbeidet med å skrive artikler kom i gang og jeg begynte å lese historiene til svartelistede som ble sendt på mail til meg etter at vi publiserte en utlysning på vg.no, innså jeg at veldig

mange skrev om at de var forlatt til seg selv, uten hjelp fra kommunen. Hver kommune er pålagt å yte sine innbyggere økonomisk rådgivning (gjeldsrådgivning) innen rimelig tid og skal besvare alle slike henvendelser innen en måned.

Jeg søkte derfor om innsyn i ventetid på økonomisk rådgivning hos alle landets kommuner. Innsynskravet ble sendt per epost og svarene tok alt fra den lovpålagte fristen på tre dager til flere uker. Da jeg hadde fått inn svar fra cirka 262 av de 428 kommunene måtte jeg sette en strek. Publiseringen av serien var allerede i gang og jeg kunne ikke vente for lenge med å publisere funnene. Informasjon om ventetid ble oppgitt både per mail, på PDF-filer, Excel-filer og per brev. Noen skrev «få uker», andre skrev «innen lovpålagte frister». Disse ringte jeg opp igjen for å få en eksakt tall.

Endelig oversikt avslørte at flere kommuner hadde en ventetid på flere måneder. Å vente i flere måneder på hjelp med å rydde opp i økonomien kan være katastrofal for familier som kunne unngått å miste boligen i tvangsauksjon, mente eksperter

Kartleggingen viste også at kommunene gjorde helt klare prioriteringer slik at de som sto i umiddelbar fare for å miste huset, og som i tillegg hadde barn, kom først i køen.

Kartleggingen av ventetider ga også unik innblikk i hvordan de som jobber i førstelinjen på NAV oppfatter omfanget av privatpersoner med alvorlige betalingsproblemer. Flere meddelte at de kunne registrere en betydelig økning. Disse utsagnene ble gjengitt i artikkel om denne saken.

Gjeldsordninger og tvangssalg

Da rådataene var analysert meldte det seg et spørsmål: Hvis det har vært en så markant økning i betalingsanmerkninger, ser vi samme trend innen for gjeldsordninger og tvangssalg? En naturlig konsekvens av alvorlige betalingsproblemer er at personer må inngå gjeldsordning eller i verste fall tvangsselge bolig og andre eiendeler.

Politidirektoratet satt på grunnmaterialet. Norsk inkassobyråers forening satt på oversiktene. De sistnevnte fikk jeg tilgang på tidlig, men ønsket å få informasjonen på mer detaljert nivå. Kunne vi få dataene fordelt ned på kommunenivå og kunne disse brukes i visualiseringen?

Politidirektoratet kunne bare levere data ned på namsmann-nivå og for perioden 2008 - 2014. Jeg fikk data for antall utleggsbegjæringer per år per namsmann, antall avholdte utleggsforretninger, antall søknader gjeldsordning, antall etablerte gjeldsordninger, antall objekter det er tatt utlegg i på lands- distrikts og namsmann-nivå. Jeg startet det svært tidskrevende arbeidet med å finne alle kommunene i hver namsmannsdistrikt. Flere kommuner var slått sammen og hadde en namsmann. En vettug sortering viste seg å bli umulig. Dessuten var tallene per namsmann små, og ville bli enda mindre når de ble brutt ned på kommunen. Jeg valgte derfor å forkaste ideen om å la disse tallene bli del av den interaktive grafikken over hver kommune.

Jeg valgte til slutt å benytte meg av totale tall og historisk utvikling i disse. Funnene ble omtalt i artikler og i faktabokser.

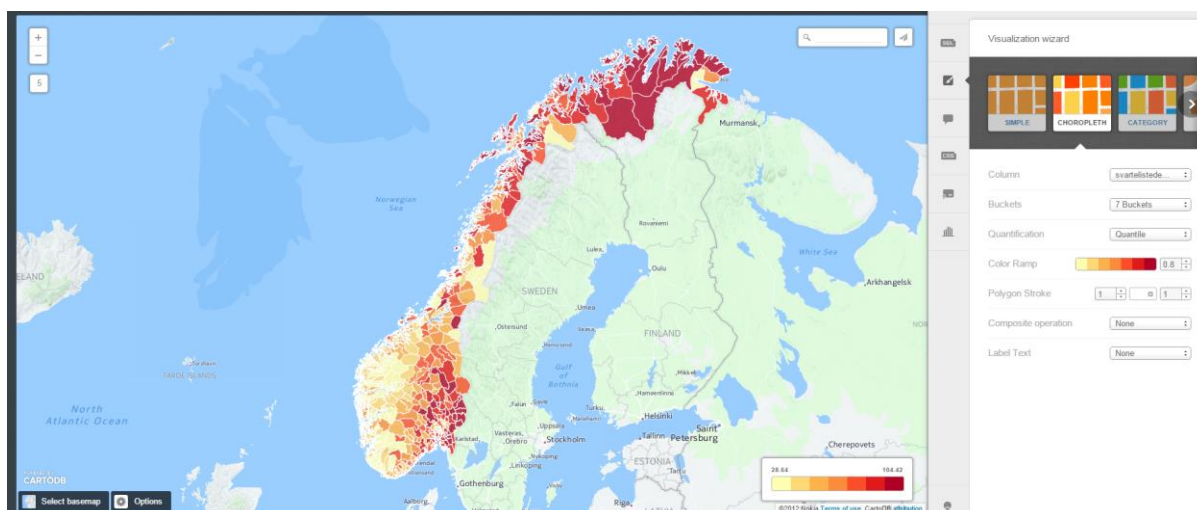
6.2 INTERAKTIV GRAFIKK – VISUALISERING

Visualiseringen av tallene – den interaktive grafikken er selve hjertet i denne avsløringen. Aldri tidligere har man fått så detaljert informasjon om de svartelistede på kommunenivå for hele landet under ett, og aldri tidligere har man hatt muligheten til å se et helhetlig bilde av situasjonen på nasjonal- fylkes- og kommunenivå.

Dan Kåre Engebretsen og Sondre Nilsen var ansvarlige for visualiseringen av prosjektet og benyttet en rekke verktøy for å optimalisere leseropplevelsen og samtidig løfte frem de viktigste journalistiske poengene i saken.

Visualiseringen og presentasjonen av dataene ble håndtert ved hjelp av nett-tjenestene CartoDB.

CartoDB er et verktøy som gjør det enkelt å kombinere data per kommune/fylke/land med geografiske data, og ut fra det, se geografiske forskjeller.

Norgeskartet i CartoDB, med antall svartelistede per 1000 innbygger.

Se de grafiske forskjellene. Det er på dette stadiet vi avslørte at det gikk et klart skille mellom Vestlandet og resten av Norge.

Dataene ble også importert til et MapBox-kart. MapBox er også en skytjeneste som gjør det enkelt å presentere digitale kart.

Grunnlaget i mySql-basen, som utgjorde kommunale data, ble også regnet om til fylkesvis og nasjonale data.

Etter å ha sett på dataene i CartoDB, MapBox og lekt litt med dataene i mySql og R, fant vi dataene vi mente var mest forklarende for sakskomplekset:

- Svartelistede per 1000 innbyggere per kommune/fylke/land
- Inkassogjeld per svartelistet per kommune/fylke/land

- Kjønnfordeling per kommune/fylke/land
- Aldersfordeling av svartelistede per kommune/fylke/land

I tillegg la vi inn de kommunene som var på topp 10 og bunn 10. Disse ble først og fremst laget for at leserne skulle ha referansepunkter i forhold til resten av kommunene. Leserne fikk også informasjon om befolkningssammensetning og andel arbeidsledige og uføre for å gi dem muligheten til å sette tallene i en større sammenheng.

Disse dataene ble visualisert ved hjelp av grafer i Highcharts.js, og ChartJs. Karttjenesten ble laget ved hjelp av MapBox og Leaflet.

Resten av visningslaget ble laget ved hjelp av standard web-verktøy som HTML, CSS og Javascript.

Søk på kommune eller fylke

Moss kommune har **1 936** innbyggere med betalingsanmerkninger. De svartelistede har en samlet inkassogjeld på **kr 261 162 898**.

Svartelistede per 1000 innbyggere

62

30 988
INNBYGGERE

1 936
SVARTELISTEDE

RANGERING PÅ LANDSBASIS

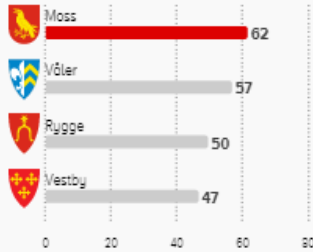
211 av 403

FÆRREST EST

Vis kommunelister:

10 med færrest 10 med flest

NÆRLIGGENDE KOMMUNER

Kjønnsfordeling blant svartelistede

NÆRLIGGENDE KOMMUNER

Menn Kvinner

Inkassogjeld per svartelistede

kr **134 898**

RANGERING PÅ LANDSBASIS

211 av 403

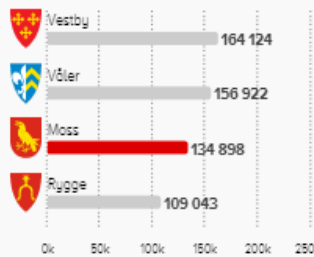
LAVEST HOYEST

Vis kommunelister:

10 med lavest 10 med høyest

#	Kommune	Inkassogjeld per svartelistede
1	Leikanger	42 640
2	Stordal	42 767
3	Mosfjorden	48 280
4	Balestrand	57 720
5	Smøla	62 184
6	Siljan	66 547
7	Volda	67 776
8	Jølster	67 917
9	Høylandet	68 380
10	Hjartdal	69 862

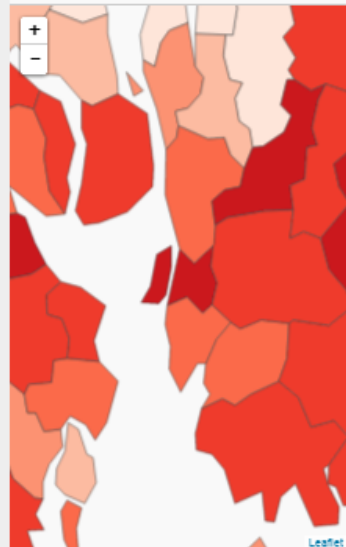
NÆRLIGGENDE KOMMUNER

Del tallene for Moss på facebook

Kommuner Fylker

Større kart

Svartelistede per 1000 innbyggere

Inkassogjeld per svartelistede

Nøkkeltall for Moss kommune

Innbyggere	30 988
Andel menn	49.5%
Andel kvinner	50.5%
Andel arbeidsledige	1.9%
Andel uføre	8.9%

5 siste saker

Storkrøper ber nordmenn handle julegaver med kredittkort

– Uholdbart med 8 måneder ventetid

Eksempel på kommune.

Det var et mål at det skulle være lett for leserne å sammenligne ulike kommuner. Vi laget noen lett forståelige visualiseringer for hver kommune:

Arealmessig visualisering av svartelistede per 1000 innbyggere, og en linje som viser plassering.

En lik linje viser også plasseringen til kommunen/fylket i forhold til resten av landet, når det kommer til inkassogjeld per svartelistet.

Utviklerteamet foreslo også å ha en tucker som kunne fortelle hvor mye gjelden vokste minutt for minutt. Dette ble en av de mest omtalte grepene hos våre lesere. Tickeren satte en støkk i mange og de forsto hvor stort problemet faktisk er. Vi lagde tickeren ved å finne ut hvor mye gjelden hadde økt i perioden april til og med september. Nedenfor skjermdump front vg.no 17.november.

●●●○○ N Telenor 07:31 99 %
vg.no

Nordmenns inkassogjeld nå: 36 263 440 215 kr.

235.526 har alvorlige betalingsproblemer - Torfinn (45) er en av dem:

- Jeg lar bare regningene gå til namsmannen

Finmark		Norge	148 648
Østfold	58	Opland	144 558
Hedmark	57	Buskerud	144 128

Stor oversikt - sjekk din kommune:
Her bor det flest svartelistede

Stor guide:
Slik kommer du deg ut av inkasso-fella

- Urettferdig å kalle det for luksusfeller
[Les hele saken](#)

Det dummeste du gjør er å lukke øynene

Siden du kom inn på denne siden, har nordmenns inkassogjeld* økt med **kr 1 639**.

Nordmenns totale inkassogjeld* er nå på **kr 36 630 299 115**.

*Betalingsmerket gjeld (svartelistet gjeld).

[Se tallene for din kommune](#)

Dette var et talltungt prosjekt. Under arbeidet med artiklene var det hele tiden fremste prioritet at vi skulle forsøke å holde bruken av tall i brødtekst på det minimale. De tallene som skulle benyttes skulle forklares og forenkles så mye som mulig. I en slik talldreven sak er det lett å miste leseren.

Derfor forsøkte vi noe nytt i norsk sammenheng. Ideen kom fra en rigg New York Times har laget på feilbehandlinger i det amerikanske helsevesenet. Vi så hvilken effekt det kan ha å involvere leseren tidlig, derfor ønsket vi å gjøre det samme fra dag en av publisering. Leseren skulle umiddelbart kunne sette seg inn i hvilke omfattende konsekvenser alvorlige betalingsproblemer kan ha, og hvor mange veier det er til økonomisk krise. Videre ønsket vi å gi leseren de normative historiene, fremfor «luksusfeller». Dette for å engasjere leseren, slik at de er rustet til å se menneskene bak tallene.

Vi lagde derfor en tekstboks hvor leseren kunne fortelle sin egen historie om betalingsproblemer. Boksen ble plassert i avsnitt tre i brødteksten i hovedsaken på nett på dag en av artikkelserien. Tekstboksen skulle være absolutt lavterskel, slik at leseren ble motivert til å sende inn sin historie.

Vi fikk inn flere titalls historier og disse leserbidragene ble svært viktige for å etablere problemstillingen tidlig.

The screenshot shows a web interface for a survey. At the top, a bold heading asks: "Har du, eller har du hatt alvorlige betalingsproblemer? Hvordan har det påvirket livet ditt? Del din historie med VG." Below this is a text input field with the placeholder text: "Del din historie om hvordan alvorlige betalingsproblemer rammer enkeltmennesker og deres familier." A button labeled "Send inn din historie" is positioned below the input field. Underneath is a section for "KOMMENTARER" (Comments), showing "13 av 40" comments. A red horizontal line separates the comment section from a featured comment. The featured comment is in italics and reads: "Jeg er enslig mor, har vært det i mange år, har jobbet fullt hele tiden, jobber i staten med forholdsvis lav lønn. Jeg har søkt om refinansiering mange ganger, pga. små lån/ kreditter. Alltid fått nei pga. for lav inntekt. Vi tar oss aldri råd til å gå på kino eller spise ute, men jeg prioriterer å kjøpe mat, betale bo-utgifter og strøm. Resten klarer jeg ikke lenger, da regningene bare hopper seg opp. Har søkt refinansiering via kommunen nå, håper det ordner seg, slik at jeg slipper å selge leiligheten vi bor i. Mitt barn vet vi ikke har god råd, men vet ikke hvor ille det egentlig står til, det fortjener han ikke. Jeg holder ut pga. barnet mitt.....". The comment is attributed to "Dame 44 år". On the right side of the page, there is a vertical navigation menu with letters V, M, B, C, J, S, and M.

I god VG-ånd var det også viktig å gi lesere svaret på hvordan de eventuelt kunne unngå å havne i alvorlige betalingsproblemer. Journalist Øyvind Engan laget en interaktiv hjelpeguide som ble publisert første dag på nett, og som siden ble et fast element i de fleste artikler i serien.

UT AV INKASSO-FELLA **GJELDSKRISEN**

Av ØYVIND ENGAN (VG) og ØYVIND RØST (Dine Penger)

Sliter du med inkasso? Her kan du få råd som passer for din økonomi:

[Start detaljert gjennomgang](#)

Eller klikk på knappene under for noen kjappe råd, ut fra **hva som er hovedproblemet ditt**:

- Jeg har ikke oversikt
- Jeg skylder for mye
- Jeg bruker for mye
- Jeg tjener for lite

6.3 KILDER

Hvorfor er det slik at det er kommersielle aktører som sitter på den mest fullstendige og matnyttige informasjonen om landets svartelistede privatpersoner? Og at allmennheten er prisgitt deres velvillighet for å få innblikk?

Forskere ved BI og forskere ved Norsk institutt for samfunnsforskning ville mer enn gjerne ha tilgang til rådataene VG fikk tilgang til. Vi kunne dessverre ikke gi de ut, da vi ikke hadde en slik avtale med Experian. Slik burde det ikke være.

Konklusjonen først: Ut fra et meroffentlighetsprinsipp bør det åpnes for at kommersielle aktører pålegges å gjøre statistikk over personer med betalingsanmerkninger tilgjengelig for allmennheten (så lenge personvernet er ivarettatt).

6.3.1 Bakteppe

Det er tilsynelatende ikke mange i Norge som rammes av betalingsproblemer sammenlignet med andre land, spesielt i Sør-Europa. Derfor er det enkelt å avfeie de omtrent fem prosentene av nordmenn som til enhver tid har betalingsanmerkning. Særlig enkelt er det å avfeie dette tallet fordi den ikke har vært mulig å bryte ned.

Det er ikke enkelt å bli klok på konteksten når lokalaviser lager en oversikt over betalingsproblemer for kommunene i sitt område på bakgrunn av analyser fra kredittopplysningsbyråene. En bit av puslespillet her, en bit der. I kommune X skylder de svartelistede 250 000 hver i svartelistet gjeld i 2012. Hva betyr det egentlig? Er det mye eller lite sammenlignet med landet for øvrig?

Fem prosent. Kan det være at dette tallet er høyere i enkelte kommuner? Det viktigste: er det slik at det lave tallet skjuler store problemer for enkelte grupper med spesielle trekk? Blir det tatt offentlig avgjørelse på sviktende grunnlag? Har vi nok verktøy på plass for å demme opp om betalingsproblemer?

6.3.2 Inkassobransjen som premisleverandør

Helt overordnet kan landsomfattende oversikter over de med betalingsproblemer si noe om hvor frisk økonomien vår egentlig er. Særlig tatt i betraktning at norske husholdninger har rekordhøy gjeld⁸ og økonomer har varslet en mulig boble i eiendomsmarkedet⁹. De fleste av oss balanserer på stram line. En uforutsett livshendelse og økonomien står i fare for å rase sammen, fordi vi ikke har noe buffer. Det er et illevarslende signal.

I en slik samtid har allmennheten ikke hatt muligheten til å følge utviklingen for svartelistede på nært hold. Først og fremst fordi det ikke finnes offentlig sentralisert register over nordmenn med betalingsanmerkninger. Det er inkassobransjen som både har dårlige betalere som viktigste inntektskilde og som sitter på en mest mulig fullstendig oversikt over data for hele denne gruppen.

Inkassobransjen, alle som har konsesjon som kredittopplysningsforetak, sitter eksklusivt på det mest fullstendige materialet om nordmenn med betalingsanmerkninger. At en kommersiell aktør skal sitte på vesentlig informasjon av allmenn interesse, uten pålegg om å gjøre all data offentlig tilgjengelige, er uholdbart. Har ikke myndighetene selv følt behov for å følge opp denne gruppen tett? Selvsagt er slike data personsensitive, men anonymisering har aldri vært noe problem i all annen statistisk materiale i samfunnet.

Det er mange andre typer offentlig tilgjengelig statistikk som kan gi en indikasjon på betalingsproblemer, men den viktigste statistikken er det inkassobransjen som sitter på. Den statistikken er ofte fasiten, for inkassobransjen vet det meste om de svartelistede. De har hele historikken, skatteopplysninger, inntekstopplysninger, sivilstand, kjønn, kreditthistorikk, hvilken fase inkassosakene er i, hvilken type fakturaer som fører til betalingsproblemer og så

⁸ SSB (2014, 1. desember), Kredittindikatoren K2, oktober 2014, Sterkere gjeldsvekst for husholdningene

⁹ ERVIK, TORILL S. (2014, 6. oktober), Har vi en boligboble i Norge, Forskning.no. Hentet fra

<http://forskning.no/naeringsliv-marked-norge-samfunnsokonomi/2014/10/har-vi-en-boligboble-i-norge>

videre. Her ligger store mengder informasjon som hadde gitt allmennheten inngående kunnskap om de som rammes av betalingsproblemer, og dermed kan det utarbeides mer målrettede tiltak. Dette er statistikk som samfunnsforskere og journalister bør ha tilgang til.

Det er som tidligere omtalt tingl. §34 som legger begrensninger på hvem offentlige etater kan dele informasjon med. Kredittopplysningsbyråer opererer under følgende:

- Kredittopplysningsvirksomheten reguleres av Personopplysningsloven m/forskrifter
- Kredittopplysningsforetak må ha konsesjon gitt av Datatilsynet.
- Registeret kan bare brukes til virksomhet som består i å belyse kredittverdighet eller økonomisk vederheftighet.

6.3.2.1 Bisnode

Kredittopplysningsbyrået Bisnode var velvillige etter en viss overtalelse og innblikk i hvordan VG jobber når de gjør en storsatsning. Det var særlig viktig for meg å understreke at VG kun var ute etter anonymiserte data. Det juridiske ble avklart av Bisnode selv. Men Bisnode var en privataktør. De var ikke bundet av andre ting enn sine interne regler. Det er de som helt og holdent kunne bestemme om og hvor mye de ville gi. De var opptatt av hva de hadde å vinne på det. Vi understreket at vi kunne vise til Bisnode som kilde til rådataene i sakene hvor tallene ble benyttet, slik regelen er innen journalistikken.

Tre måneder etter at samtalene med Bisnode kom i gang og dagen før de skulle overføre rådataene til VG dumpet det ned en «avtale» i mailboksen. Bisnode skulle ha siste ordet før saker ble publisert.

«Bisnode skal ha mulighet til å nekte at en sak blir publisert gitt at saken er direkte motstridene til Bisnodes strategi».

Dette kunne selvsagt ikke VG gå med på. Allerede ved første møte med Bisnode ble det avklart at VG vil stå journalistisk helt fritt i bruk av rådataene fra bedriften, mot at Bisnode kunne kvalitetssjekke selve tallene som skulle gjengis. Etter flere runder ble ordlyden endret til: «Bisnode skal få mulighet til, i forkant av publisering, å kommentere om saken kan være potensielt forretningsødeleggende». Om vi brøt avtalen kunne Bisnode fakturere oss en kvart million kroner. Bisnode var redd for å miste kunder, dersom vi lagde for kritiske saker om betalingsproblemer og bransjen. De ville ha kontroll på hva vi brukte tallene til.

Det var ingen tvil: VG kunne ikke under noen omstendigheter inngå en slik avtale hvor andre fikk muligheten til å redigere journalistisk innhold eller ta betalt for rådata. Samarbeidet ble avsluttet.

6.3.2.2 Experian

Den eneste aktuelle aktøren som sto igjen var kredittopplysningsbyrået Experian. Den hadde et stort nok register av alle nordmenn med betalingsanmerkninger til at det var aktuelt å benytte dataene i en nasjonal oversikt. Det danske analysefirmaet Kaas & Mulvad analyserte data over personer med betalingsanmerkninger i Danmark for Ugebrevet A4 i 2012. Analysen ble benyttet til å lage Danmarkskart over dårlige betalere. De benyttet data fra

Experian's danske søsterselskap¹⁰. Jeg skrev derfor en mail til Tommy Kaas og spurte hvordan han gikk frem for å få tallene. Svaret var at det ikke var noe særlig problem, og siden Experian Danmark hadde frigitt disse tallene burde det være mulig også for Experian Norge.

Det tok likevel par-tre måneder med forklaringer og avklaringer før Experian var villig til å gi VG dataene. Også Experian var opptatt av hva slags saker vi hadde tenkt å lage av tallene og hvordan disse vil bli presentert. Det viktigste for dem var at vi ikke feiltolket tallene, for det hadde de ofte opplevd at mediene gjorde.

Som tidligere omtalt var det Experian som tok beslutningen om hva vi kunne få tilgang til og ikke. På dette stadiet var vi glad for i det hele tatt å få rådata. Ingen andre medier hadde tidligere fått slik innblikk som vi fikk. Det ble brukt mye tid underveis til å forsikre og avklare at VG skulle stå helt fritt til å lage de sakene de ønsket. Experian var skeptiske, men samtidig villige til å gi oss tallene. De var heller ikke opptatt av hva de hadde å vinne på det. I alle fall ikke overfor oss. Avtalen mellom oss gikk ut på at alle *tallene* skulle kvalitetssjekkes av Experian. Da den første skissen over artiklene var klar, ble den sendt til Experian. De første sakene ble også sendt til Experian etter avtale, men kun til informasjon. De kom med en rekke innvendinger, for eksempel hvorfor vi lagde ti beste/dårligste kommuner, hvorfor vi fremhevet gode/dårlige fylker og så videre, men disse ble ikke tatt til følge. Heldigvis hadde vi en klar avtale på at Experian ikke hadde noen innflytelse på det journalistiske innholdet.

Likevel: Helt til publiseringstidspunktet var jeg redd for at Experian plutselig skulle trekke seg fra samarbeidet og nekte oss å bruke tallene. Heldigvis skjedde ikke dette, snarere tvert i mot. Experian ringte på publiseringsdato og var fornøyd med resultatet.

Både Bisnode og Experian er kommersielle bedrifter. Det er ikke til å unngå at også kildehenvisninger til Experian som leverandør av rådata er verdifull eksponering for bedriften. Man er i tillegg også nødt til å ha tillit til at Experian leverer det de sier de leverer. VG har ikke hatt noe mulighet til å dobbeltsjekke at tallene som ble oppgitt er reelle og at datasettet er komplett. Videre er vi heller ikke i stand til å vurdere hvorfor vi ikke fikk tilgang til alle parametere vi ønsket innsyn i og hva de ville avslørt i en eventuell analyse.

VG hadde aldri klart å gjennomføre prosjektet uten Experians velvilje og samarbeid.

6.3.3 Historiene

6.3.3.1 Den siste tabu

Det er få tabuer som fortsatt står i vårt samfunn. Arbeid med dette prosjektet ga oss et godt innblikk i en av de aller største – nemlig økonomisk uføre. I et samfunn hvor alle tilsynelatende lykkes, viste det seg å være svært viktig å holde fasaden.

Jeg opplevde overveldende respons da vi valgte å etterlyse mennesker som har erfart å bli svartelistet. Hundrevis kontaktet oss, men nesten ingen ville stå frem. Vi leste flere titalls

¹⁰ Kaas & Mulvad (6.2. 2012): Ugebrevet A4, Er din kommune i top blandt dårligere betalere?

rystende historier om liv lagt i ruiner og familier i fattigdom og usikkerhet, men hvor det viktigste for fortellerne var at ingen skulle finne ut at akkurat de var rammet. Et ord som gikk igjen hele tiden var «skam». Økonomiske problemer oppfattes ofte som selvforskyldte av utenforstående og de rammede fryktet derfor latterliggjøring.

«Ja jeg sliter veldig nå, men holder fortvilt på å komme meg over den økonomiske krisen.. Skulle ha hatt hjelp men det er noe med den stoltheten.. Selger huset til meg og barna.. Bilen ble tatt», skriver en person på mail til Sarwar 22. august 2014

Dette gjorde meg sikrere i troen på at prosjektet må gjøres så nært og leservennlig som overhodet mulig for at den får slagkraft. Leseren må engasjeres ved at de involveres og har en pay-off. I tillegg må terskelen senkes slik at de rammede selv kunne fortelle sine historier, uten å måtte stå frem. Det viktigste var å vise hvordan folk rammes. Å kunne formidle hvor alvorlige konsekvenser en slik svartelisting medfører.

6.3.3.2 Casejakten

Norsk gjeldsofferallianse ble kontaktet tidlig i prosjektet og bidro med viktig innblikk og innspill. De tipset også om fire personer som er rammet av betalingsproblemer og som kunne være villig til å prate med oss. En av disse, en kvinne i 30-årene, stilte til intervju og vi kunne dermed fortelle historien om hvordan lett tilgang til kredittkort kan legge liv i grus. Hun ønsket ikke å stille opp med navn og bilde. Hun hadde barn og det var forståelig at hun ikke ønsket å ramme disse ved å stå frem. Vi valgte likevel å fortelle hennes historie fordi den gikk rett i hjertet av det som senere viste seg å være en av hovedårsakene til betalingsproblemer: kredittkort.

Fordi tematikken var talltung var det viktig for oss å kunne fortelle en bærende historie på dag en av publiseringen hvor personen sto frem. Vi la ut en ganske åpen etterlysning på vg.no. «Har du opplevd å få betalingsanmerkninger, da vil vi snakke med deg». Årsaken var at vi var redd for at vi vil skremme folk bort om vi konkretiserte det ytterligere.

Etterlysningen ble publisert ved midnatt. Innen noen få timer var innboksen full med over 150 svar på etterlysningen. Rystende historier om mennesker i bunnløs krise, folk som har gått fra gård og grunn, barnefamilier som ikke har nok til ordentlig mat, psykisk syke og kronisk syke som ikke orker å ta opp kampen.

Flere sa seg villig til en prat, men de fleste av disse ombestemte seg etter en stund og ville ikke stille opp til åpent intervju. Mange av disse var foreldre med småbarn. De ønsket å beskytte sine familier. For de aller fleste var skammen enorm. Til slutt fikk vi napp og Torfinn sa seg villig til å stille. Han ble svært viktig for at saken fikk det anslaget den fikk på dag en.

En person kontaktet VG etter at de første sakene var publisert. Han ville gjerne stille til intervju og fortelle sin historie. Den historien skulle stå sammen med avsløringen om at 1000 personer med millioninntekter er svartelistet. Intervju ble gjort, bilder tatt og manus ferdigstilt. Han trakk seg dagen før publisering, fordi han var redd for reaksjoner.

I denne saken har det vært en kamp å gi ansikt til tallene. Det vi har lært er at økonomiske problemer er en stor tabu og blir oppfattet som svært skamfullt av de som rammes.

6.3.4 Kommunene

Da jeg begynte å gjøre research om nordmenn med betalingsproblemer nevnte både forskere, forbrukerrådet, forbrukerombudet, lesere og caser at økonomisk rådgivning var et viktig tiltak og at det her var lange ventetider. Torfinn for eksempel var svært negativ til tilbudet i sin kommune. Han hadde ventet i tre måneder på å få time før han ga opp. Han havnet ikke i noen prioritert gruppe. Han var enslig og uten barn.

For å få en oversikt over problemet skrev en mail som ble sendt til landets 428 kommuner. Her søkte jeg innsyn i ventetid på økonomisk/gjeldsrådgivning i antall dager. Det kom inn et ras av automatiske «vi har mottatt din henvendelse»-mailer. Jeg opprettet egen mappe i Outlook og overførte alt fortløpende til denne mappen. Kommunene sendte mitt innsynskrav videre til NAV som har ansvaret for å tilby økonomisk rådgivning i hver kommune. Etter hvert kom svarene inn, måtte disse registreres for hånd, da de enten var omfattende statistikker, PDF-filer, brev i posten, eller kun en kort mail om at man holdt seg innenfor lovens rammer. Noen kommuner var såpass vage at svaret var ubrukelig. I slike tilfeller kontaktet jeg kommunen og spurte om eksakt antall dager ventetid, som de ble nødt til å finne ut for meg. Likevel er det en betydelig andel kommuner, omtrent 40 prosent, som aldri svarte på min innsynsbejring. Noe de selvsagt er lovpålagt å gjøre. I etterkant av publisering fikk jeg flere henvendelser fra lesere som ønsket å vite om situasjonen i sin kommune. Fordi oversikten bare besto av 260 kommuner, valgte vi å ikke publisere hele oversikten. Vi publiserte bare liste over kommuner med lengst ventetid blant disse. I en kommune kom henvendelsen fra politiet. Dette betyr at kommunene svikter i å informere sine innbyggere om ventetider og dermed også en debatt rundt disse.

VG har vært nødt til å stole på at tallene som oppgitt av kommunene er korrekte. Vi har ikke hatt noen mulighet til å ettergå tallene.

I tillegg til disse kildene brukte VG en lang rekke ekspertkilder for å belyse problemstillingene omtalt i de ulike artiklene. Alt fra psykologer, samfunnsforskere, forbrukerrådet, forbrukerombudet, inkassobransjen, bank- og finansnæringen, politikere og statsråd Solveig Horne.

7. TIDSBRUK

Prosjektet ble startet september 2013. Shazia Sarwar har jobbet med prosjektet ved siden av andre saker i godt over ett år. Utvikler-teamet jobbet med prosjektet i om lag fire uker fra ultimo oktober til medio november. Prosjektet er ennå ikke avsluttet. I rene arbeidstimer anslår jeg at det er brukt fire-fem måneder på arbeidet. Hovedvekten av arbeidet ble gjort etter sommerferien 2014.

8. ERFARINGER

Dette prosjektet lærte oss først og fremst at alvorlige betalingsproblemer er mer utbredt enn vi har hatt inntrykk av, og at for de rammede er det å holde fasaden svært viktig. Spesielt i verdens beste land å bo i. Vi så at en stor del av de nær kvart million nordmenn med

betalingsanmerkninger lever i dyp økonomisk krise, og at de aller fleste av oss kan relatere seg til en slik situasjon, dersom vi settes inn i den. Den responsen vi fikk når vi etterlyste folk med betalingsanmerkninger og det engasjementet vi så når sakene ble publisert, vitner om at dette har vært en svært underkommunisert problemstilling. Artikkelen som ble publisert ble lest av svært mange. Svært mange, både lesere, forbrukerrådet og forbrukerombudet, politikere og forskere var takknemlig for at tematikken fikk den gjennomslagskraften den fikk. Alle ekspertkilder vi pratet med under arbeidet med artikkelserien ga klart uttrykk for bekymring og for at samfunnet hittil ikke har forstått alvoret bak tallene.

Vi erfarte også at dersom tunge tall brytes ned og visualiseres godt, kan de informere lesere bedre enn noe annet. Det tyngste materialet kan formidles godt om man har leseren i fokus helt fra start. Datadrevet journalistikk kan gjøres interessant og relevant, uten å drukne leseren i tall de ikke kan relatere seg til. Sterke historier, situasjoner leseren kan relatere seg til, motiverer leseren til å sette seg inn i bakgrunnen. Da er de villig til å gå inn på en interaktiv grafikk og bli hjulpet frem til tall som er aktuelle for dem.

En viktig erfaring er at tematikken er såpass alvorlig og dyptgripende at den og de som rammes av den må behandles med respekt. Vi hadde helt fra starten en helt klar målsetting om at vi ikke skulle bidra til latterliggjøring av gruppen som rammes, derfor hentet vi inn psykologer som kunne si noe om grunnen til at så mange gikk i fellen. Samtidig hadde vi flere stemmer som uttrykket at det også handlet om betalingsvilje, at enkelte kunne være for late eller mangle kunnskap. Debattene som fulgte i etterkant viste disse nyansene.

Vi kan også konstatere at allmennheten har for dårlig tilgang på statistikk som kan belyse en slik viktig problemstilling. Samtidig har vi erfart at det er mulig å få ut tallene dersom man biter seg fast, og at det er mulig å lage datadrevet journalistikk selv med et vanlig tallbehandlingsprogram som Excel. En god visualisering kan løfte en problemstilling og sette dagsorden.

9. KONSEKVENSER

Artikkelserien satte dagsorden i perioden den ble publisert. Den skapte stor engasjement i sosiale medier, hvor sakene ble mye delt og diskutert både på Facebook og Twitter. På Twitter ble det skrevet flere tweets under hashtag inkassokrisen. Veldig mange ga uttrykk for å forstå alvoret grunnet VGs inkassogjeld-ticker, som var et av hovedelementene på front de første dagene av publiseringen.

NTB siterte funnene fra flere av VGs artikler. De fleste lokale- og riksmidier skrev egne artikler med bakgrunn i VG-avsløringen. Til sammen over 80 artikler blir publisert de første dagene etter publiseringen. Det ble skrevet flere lederartikler, særlig i lokalaviser. Lokalavisene løftet også frem tallene og laget egen journalistikk med utgangspunkt i disse. Dette viser at funnene er av stor betydning, særlig på kommunenivå. Lokale ordførere og NAV-ledere ble konfrontert med tallene. Enkelte aviser laget egen grafikk ved å bruke VG-tallene. Avisene i Moss og Ringsaker gravde for eksempel selv i hvorfor deres kommuner kom så dårlig ut. Det ble skrevet kronikker i andre medier som Dagbladet og NRK og det ble

også skrevet flere blogginnlegg. Avsløringen om den lange ventetiden på økonomisk rådgivning ble også sitert av NTB og flere lokale- og riksmidier. Både aviser og etermedier. Journalist Egon Holstad i avisen Nordlys viste til VG-serien og sto frem og fortalte om sine erfaringer med alvorlige betalingsproblemer.

Tematikken ble tatt opp i NRKs radioprogram Fredagspanelet i Østlandssendingen, og den ble debattert i NRKs Dagsnytt 18. Rigget ble også omtalt på satirenettstedet 5080 nyhetskanalen.

Politikere, bransjen, forbrukerrådet og forbrukerombudet krevde gjeldsregister i kjølvannet av avsløringen. Alle parter, utenom bransjen selv krevde en kraftig innstramning i markedsføringsreglene for kredittkort. Enkelte politikere krevde tak på renter på usikret gjeld. Finansminister ble i Stortinget stilt spørsmålet om når gjeldsregister og en innstramning i regelverket for markedsføring kommer? Statsråd Solveig Horne svarte på spørsmålet og stilte også opp i debatt hos VG.

10. TAKK

Vi ønsker å rette en stor takk til kommentator Tom Staavi som med sine kommentarer og råd i forbindelse med artikkelserien satte problematikken i perspektiv. Takk også til avdelingsleder Tora Bakke Håndlykken som hadde tro på prosjektet og ga rom og støtte til å jobbe den frem, og til reportasjeleder Marianne Vikås og Sigrid Helene Svendsen. Vi er også takknemlig for den kunnskapen og inspirasjonen vi fikk fra Tommy Kaas. Takk til Øyvind Engan som løftet prosjektet ved å tilby leseren råd gjennom interaktiv hjelpemanager og til VGTV som førte debatten videre ved å tilby leserne råd fra eksperter på direkten og å stille statsråd Solveig Horne til veggs om gjeldsregisteret.

Oslo

15. januar 2015

Shazia Sarwar

Vi har alle et ansvar

På en mørk søndag i november gikk mennesker i norske byer i fakkeltog for å belyse et alvorlig samfunnsproblem: 17 000 barn opplever å bli mobbet i norske skoler.

Den rystende historien om Odin og andre beretninger i senere tid har gjort et dypt inntrykk. Initiativtagerne til gårsdagens fakkeltog fortjener derfor en stor takk for å ha tent et viktig og bredt engasjement blant nordmenn. Vi håper, som initiativtagerne, at fakkeltogene viser vei til handling. Vi vet at mange i skolen gjør en stor innsats for å beskytte barn og at saken lenge har stått på den politiske dagsorden. Når 17 000 barn likevel oppgir at de blir mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere, er det åpenbart at vi som samfunn ikke har lyktes.

TENNER LYS: Elisabeth Hatland og datteren Villemo, som tok initiativ til et fakkeltog. Foto: GEIR OLSEN

Tidligere kunnskapsminister Øystein Djupedal leder et regjeringsoppnevnt utvalg som til våren skal levere en rapport om tiltak mot mobbing. Det er et viktig arbeid som forhåpentlig vil gi bedre kunnskap om hvilke tiltak som virker, og lede til konkrete forbedringer. Djupedal vedgår at kampen mot mobbing har mislyktes, til tross for alle gode intensjoner og forsøk det siste tiåret. Nåværende kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen deler hans syn. Vi har feilet så lenge flere tusen barn opplever mobbing i hverdagen.

Til tross for at problemet er så stort finnes det ingen statistikk over hvordan skolene håndterer slike saker. Ifølge opplæringsloven skal skolene fatte enkeltvedtak i mobbesaker, men i dag vet vi ikke hvor mange elever som får oppfylt sine rettigheter. Det er åpenbart viktig å forsikre seg om at slike saker blir fulgt opp i praksis. Vi må vite med sikkerhet at barn blir hørt.

Etter slike tragiske saker er det et lyspunkt at så mange i dag engasjerer seg. Vi forventer politisk handling og oppfølging i skolene. Samtidig er det folkelige engasjementet vel så betydningsfullt. Vi har alle et ansvar for å verne barn mot mobbing.

● SE OGSÅ SIDE 9

Tidlig hjem

Russlands president Vladimir Putin reiste tidlig hjem fra G20-toppmøtet i Brisbane i Australia etter å ha fått hard kritikk fra vestlige ledere for Russlands rolle i Ukraina. Den eneste som omfavnet ham var en koalitionsbjørn.

ANSVARLIG REDAKTØR/ADM. DIR:
TORRY PEDERSEN

DIGITALREDAKTØR: **OLA E. STENBERG**
POLITISK REDAKTØR: **HANNE SKARTVEIT**
MAGASINREDAKTØR: **JANE THRONDSSEN**

Gjeld – et sam

Er vi helt sikre på at størrelsen på husholdningenes gjeld er helt uproblematisk?

Hver uke fylles postkassen min med tilbud om penger. Om jeg har lyst på båt eller motorsykkel? Om jeg vil pusse opp hjemme? DnB, dog forsøkt skjult under merkevaren Cresco, lover meg for eksempel 50 000 kroner bare jeg fyller ut en svarslipp med mobilnummer, mail og underskrift.

Bekymret

Jeg er sterk tilhenger av at folk skal få gjøre så mye dumt de bare vil. Så lenge det bare rammer dem selv, bør vi ha høy toleranse og ikke i utide rope etter en stat som skal verne voksne mennesker mot seg selv. Men man trenger ikke være dommedagsprofet for å være litt bekymret for det gjeldsberget norske husholdninger er i ferd med å dra på seg.

Skulle vi få et tilbakeslag i økonomien, som delvis også kan skapes av at for mange har for mye gjeld, rammer det ikke bare dem som har tatt opp for mye gjeld. Alle må være med å betale den regningen. Gjeld må saneres, veksten blir lavere, arbeidsledigheten øker, tapene skal fordeles.

Vi har vært der før, senest i overgangen mellom 80- og 90-tallet. Mye tyder på at vi glemte det vi lærte. Det ser i alle fall slik ut.

Og hvorfor skulle vi det. Det går jo så det suser rundt oss. Vi er lært til å tro at norsk økonomi skal vise pen veksttakt hvert år uansett hva som skjer der ute i den store verden, arbeidsledigheten er om ikke null så i alle fall neglisjerbar, lønnsveksten er god og alle fra Norges Bank til markedsanalytikere «forsikrer» om at rentene skal være lave. Lenge.

Prisvekst

Brorparten av gjelden vår er pantet i eiendom. Vi har laget et system, særlig ved hjelp av skattesystemet, der alle skal kjøpe bolig med lånte penger. Jo før jo bedre. På mange måter veldig bra. Norsk boligpolitikk er utgått fra ønsket om å være et folk av selveiere. Og det er i det store og hele bra. Problemet melder seg hvis vi overdriver.

For eksempel er det slik at vi priser opp hele boligmassen med de tross alt få boligene som omsettes. Dermed ser det ut til at alle boliger er mer verdt. Både du og banken tror du er blitt rik. Selv uten å ha betalt ned en krone på et gammelt lån og huskjøp, vil pris-

veksten i boligmarkedet øke pariformuen din. En formue som lett lar seg vekkle inn i høyere gjeld og ny bil, båt, oppussing og annet av enda mer forbruksaktig karakter.

Kjøpte du en bolig i 2003 for 3 millioner kroner med 100 prosent lånefinansiering, har boligverdiens dobling gjort at du har minst 3 millioner kroner ledig egenkapital i boligen. Og siden absolutt alle tror at prisene bare skal stige videre, må du være asket hvis du ikke allerede har brukt eller bruker noe av denne egenkapitalen til forbruk. Du lever jo tross alt bare en gang.

Det er jo ikke uvanlig å bruke mer penger enn man tjener. Vi påvirkes av andres nyoppussede

hus, av andres biler, av deres fine-re og flere ferier, klær, møbler, kapitalvarer og vaner. Så hva gjør man hvis en ikke har ledig egenkapital?

Usikret gjeld

Svaret er enkelt og opplagt. Svaret blir lagt i hendene dine via et massivt trykk i annonsemarkedet i avisen, på TV og på nettet, i butikken, via postkassen, via personlig salg på gaten og selv i din egen nettbank: Usikret gjeld. «Vil du ha 400 000 kroner på konto i dag?».

Pantsikret gjeld er normalt ikke et problem. Her er rentene lave, de fleste vil klare å betjene rentene sine selv med midlertidig

LETT TILGJENGELIG: Tilbudet om penger er stort, men mange glemmer at de skal

Infunningsproblem

tilbakebetales – i tide.

lavere inntekt. Må man stramme inn fordi boligen er i fare, gjør man det. Det er ekstremt disiplinierende. Det var ikke husholdningene bankene gikk konkurs på 1991/1992, det var lån til næringslivet.

Den usikrede gjelden er normalt et betydelig større problem. Her er rentene av en slik karakter at de potensielt doubler gjelden hvert tredje år hvis du ikke betaler. Det kan fort vokse deg over hodet.

Noe av de betalingsproblemene VG viser over de neste dagene, skyldes sløvheter. Folk har egentlig penger til å dekke kravene hvis de legger om og prioriterer riktig, men de klarer ikke å håndtere de små krisene smart og tidsnok. Dermed kan gjelden ut-

vikles til å bli et uoverstigelig problem, og handlingslammelsen og postkasseskrekken setter inn. Dette er det om ikke enkelt å gjøre noe med, så i alle fall løsbart. Vi kan lære opp folk, og en raskere inkasso er et godt bidrag i så måte. Hvis det er penger og håp, vil også inkassobransjen søke å finne løsninger som folk kan leve med.

Men en stadig større del av problemene skyldes at mange rett og slett har for mye gjeld. Uansett hvordan de prioriterer, vil ikke inntektene overstige kostnadene. Det fristende tilbudet om usikret gjeld er blitt en felle som har klappet igjen.

● SE OGSÅ SIDENE 11, 12 og 13

Tom Staavi

Akkurat Nå
tom.staavi@vg.no

Foto: NTB SCANPIX

I RUINENE: En gutt sitter i en utbombet bygning i Aleppo. Foto: REUTERS

En by dør

Aleppo var en juvel av en by på den eldgamle handelsruten kalt Silkeveien. I dag er Syrias største by i ferd med å dø.

Krigen kom til Aleppo sommeren 2012. Det startet med fredelige studentdemonstrasjoner mot regimet, men utviklet seg til en nådeløs bykrig med kamp om hvert kvartal.

I 2012 hadde byen godt over to millioner mennesker, og i regionen bodde det nesten like mange som i Norge. Nå har hundretusener flyktet, og de som er igjen forsøker å overleve i ruinene.

Byen var et travelt handelssentrum, og det gamle markedet et av de fineste i Midtøsten. Aleppo er en av verdens eldste byer med kontinuerlig bosetting i minst 8000 år. Byen står på UNESCOs verdensarvliste med 240 historiske monumenter. Nå er det meste ødelagt for alltid, inkludert basaren. I det store osmanske riket var Aleppo den tredje største byen, etter Konstantinopel og Kairo. Det var en unik arabisk by, med tydelige spor av fransk, armensk og jødisk innflytelse. Det var et vennlig og stolt folk, bærere av en flere tusen år lang handelstradisjon.

Krigen har delt Aleppo i to sektorer, en vestlig kontrollert av regimet og en østlig kontrollert av flere opposisjonsgrupper. De siste månedene har regjeringstyrkene hatt en viss fremgang i et forsøk på å omringe opprørerne. Noen sier det bare er et tids spørsmål før byen faller.

Opprørerne er ikke en ensartet gruppe, og inkluderer både ekstreme islamistiske grupper og soldater tilknyttet Den frie syriske hær (FSA), en vestligstøttet opposisjonsmilit. Særlig i Nord-Syria er FSA under voldsom kryssild fra regjeringstyrker og militante islamister. Faller Øst-Aleppo vil det være et knusende nederlag for FSA, og for vestlige land som ser den moderate opposisjonen som Syrias beste håp. Presset blir ikke mindre hvis meldingene er riktige om at ledere for den såkalte Islamske stat (IS) og al-Qaida skal ha blitt enige om å samordne innsatsen i stedet for å slåss mot hverandre.

De siste ukene har FNs Syria-utsending Staffan de Mistura forsøkt å få partene med på en våpenhvile i Aleppo. Når ingen kan eller vil stanse en borgerkrig som har krevd 200 000 menneskeliv er lokal våpenhvile det beste FN har å foreslå. Men om våpnene tier en stund, blusser krigen opp i andre byer og landsbyer. Og vakre Aleppo er borte for alltid.

Per Olav ØDEGÅRD
per.olav.odegaard@vg.no

GJELDSKRISEN

Foto: MICROSTOCK

235 526 er

SVARTELISTE- LISTET

SVARTELISTEDE PR. 1000 INNBYGGERE

Finnmark 64	Oslo 53	Nord-Trøndelag 45	Vest-Agder 40
Østfold 59	Troms 51	Aust-Agder 45	Møre og Romsdal 37
Hedmark 57	Nordland 50	Akershus 41	Rogaland 33
Telemark 54	Oppland 50	Sør-Trøndelag 40	Sogn og Fjordane 27
Vestfold 54	Buskerud 50	Hordaland 40	

Sjekk din kommune – se VG.NO

Av SHAZIA SARWAR

Det har aldri vært flere nordmenn med alvorlige betalingsproblemer, og de har aldri skyldt mer penger.

I april i år var 235 526 nordmenn svartelistet, viser en landsomfattende oversikt, som VG i dag kan presentere.

Ingen offentlige instanser har fullstendig oversikt over nordmenn med betalingsanmerkninger. VG har fått tilgang til anonymiserte rådata per april 2014 fra kredittinformasjonsbyrået Experian.

– Det har vært en bemerkelsesverdig økning i antall personer med mangelfull evne og vilje til å gjøre opp for seg, sier Harald Magnus Andreassen, sjeføkonom i Swedbank.

Kun én betalingsanmerkning er nok til å bli økonomisk svartelistet. Sett under ett er andelen av befolkningen som rammes svakt økende, men bryter man ned på aldersgrupper, avsløres en økning på 25–30 prosent i enkelte aldersgrupper.

I samme periode har nordmenn fått mer penger mellom hendene enn noen gang tidligere.

– Det skal mye til for å få en betalingsanmerkning. Derfor er det merkelig at betalingsproblemene eskaleres samtidig som vi har så lav arbeidsledighet og boligrente, sier Henning Hauso, administrerende direktør i Kreditorforeningen Vest.

Flinkere kreditorer

Årsaken til at flere svartelistes er todelt mener eksperter.

– Kreditorer har blitt flinkere til å inndrive gjelden og man får raskere betalingsanmerkninger. I tillegg er det et problem at det er mangel på orden og betalingsstruktur i enkelte hjem. I noen tilfeller handler det rett og slett om latskap og mangel på oversikt, sier Thor A. Andersen, generalsekretær i Norske inkassobyråers Forening.

Blir du svartelistet er det ingen som vil gi deg lån, telefonabonnement, internettabonnement eller forsikringer. I verste fall kan boligen din bli tvangssolgt.

Aldri har det blitt registrert flere begjæringer om tvangssalg enn i 2013. Samme år søkte 5528 personer om gjeldsordning.

Samtidig sparte nordmenn mer på bok enn de åtte foregående årene.

– At rekordmange nordmenn likevel blir svartelistet kan være uttrykk for at forskjellene i samfunnet blir større, sier Andreassen.

I Sverige og Danmark har andelen bedrifter som får problemer med likviditeten fordi folk betaler for sent, gått ned de to siste årene, ifølge European Payment Index.

I Norge har andelen økt med 24 prosent i samme periode.

VGs kartlegging viser at kommuner med høy andel personer med betalingsanmerkninger i enkelte tilfeller også har problemer med forholdsvis høy andel uføretrygdede.

– Det er urettferdig å kalle betalingsproblemer for luksuspenger. Økonomisk svartelisting tyder på opphopning av negative forhold knyttet til livssituasjon. De som har sterkere kropp og sterkere økonomi klarer å komme seg løs fra betalingsproblemer, sier han.

Analfabeter i økonomi

VGs analyse viser at enkelte kommuner hverken har høy arbeidsledighet eller mange uføre.

– Du kan ikke unnlate å peke på at dette også handler om prioriteringer og betalingsvilje. Våre analyser peker også i retning av at folk prioriterer ned nødvendighetsgoder og velger å bruke penger på forbruksgoder, sier Hauso.

Ekspertene understreker at inkassogjelden i snitt er såpass lav at selv de med lave inntekter bør klare å håndtere den. De mener nordmenn sliter med planlegging og struktur av egen økonomi.

– Det viktigste her er at mange kunne med enkel grep klart å løse problemene. En betydelig del av befolkningen har veldig dårlig forståelse for økonomi. De er analfabeter i økonomi, særlig sin egen økonomi, sier Harald Magnus Andreassen.

E-post: shazia.sarwar@vg.no

EKSPERT:

Sjeføkonom i Swedbank, Harald Magnus Andreassen.

Foto: FRODE HANSEN

GJELDSKRISEN

● 45 000 flere med betalingsproblemer siden 2009

Ikke hver jeg spiser m

Av SHAZIA SARWAR

Aldri før har så mange nordmenn blitt økonomisk svartelistet. En av dem er Torfinn Strandvik (45).

For ham handler det nå om å beholde tak over hodet og ha nok penger til å ta bussen til jobb.

– Jeg lar bare regningene gå til namsmannen. Jeg har ingen andre løsninger. Jeg har ikke penger nok, sier Strandvik.

Han løser de mest prekære økonomiske problemene til enhver tid.

– Jeg sitter ikke igjen med en eneste krone om jeg betaler alle regningene månedlig. Det viktigste er å betale husleie og strøm, sier han.

Eksplosiv økning

Torfinn er en av nærmere 236 000 nordmenn som har fått betalingsanmerkninger. Gjelden til folk med betalingsproblemer har eksplodert de siste årene, fra 20 milliarder i 2009 til 36 milliarder per september 2014.

45-åringen hadde en A4-hverdag inntil livet tok en brå vending da han valgte å forfølge sin drøm om videreutdanning i 2008. Han hadde vært skiftleder hos Coop i 16 år, men ønsket å utdanne seg til ingeniør.

– Jeg tok permisjon fra jobben, søkte Lånekassen om stipend og lån, og startet forkurs til ingeniørstudier. Planen var at jeg skulle jobbe ekstra ved siden av. Jeg regnet med stram økonomi, men var overbevist om at jeg skulle klare det, sier 45-åringen.

Forkurset var toft, Torfinn hadde ikke sittet på skolebenken på 20 år. Han prøvde å ha ekstrajobber ved siden av, men da hang han etter på skolen. Fra Lånekassen fikk han litt over 120 000 i året.

– Etter noen måneder måtte jeg hoppe av studiene. Regningene hadde hopet seg opp, betalingsanmerkningene satt løst og namsmannen ville kaste meg ut av leiligheten, sier Torfinn.

45-åringen bor på Maura i Nannestad. 683 personer i Nannestad skylder nærmere 117 millioner kroner i betalingsanmerket gjeld per april 2014.

Aldri kredittkort

Torfinn Strandvik ble en av dem som ikke har orket å sjekke posten i ukevis. Da han først gjorde det, gikk han til postkassen i nattens mulm og mørke, tømte innholdet i en pose og gjemte posen.

– Jeg kvier meg i flere dager før jeg betaler regninger. Jeg liker den følelsen av å ha penger, sier han, og understreker at han

aldri har betalt inkassogjeld med kredittkort.

Han mistet jobben hos Coop i samme periode som de økonomiske problemene begynte å hope seg opp. Han meldte seg arbeidsledig. Uker og måneder gikk med sporadiske jobber. Misforståelser førte til at også arbeidsledighetstrygden uteble i perioder. I et og et halvt år var han arbeidsledig og ble sittende dypere og dypere i gjeldsproblemer.

– Det var en fortvilende og forferdelig situasjon. Hadde jeg visst den gang det jeg vet i dag, hadde jeg aldri begynt å studere. Det er min egen feil, men hvis du er uheldig og havner skjevt ut, så møter du bare stengte dører. Det er «nei, nei, nei» fra alle kanter, sier han.

Syv år etter eier han ingenting, men har en inkassogjeld på 600 000 kroner.

Mangedoblet

– Regninger på 600 kroner ble inkassogjeld på 7000 kroner. Regninger er både tredoblet og femdoblet.

Han har fast jobb nå, men netto månedslønn er 10 000 lavere enn Coop-jobben. Den nye arbeidsgiveren er også pålagt av staten å trekke ham direkte i lønn for det han skylder noen av sine kreditorer, i tillegg er det hauger av andre inkassokrav. Han har ekstrajobb i tillegg til heltidsjobben.

– Det er ikke hver dag jeg har spist middag, eller spist i det hele tatt. Innimellom har det hendt at jeg har meldt meg syk på jobben fordi jeg ikke har hatt penger til å komme meg på jobb. Noen ganger tenker jeg at det hadde vært deilig med biff.

Han er aldri på McDonalds, han tar aldri en øl og pizza på puben. Han husker knapt hvordan livet var før han ble økonomisk svartelistet.

– Det jeg savner mest er å kunne være meg selv og slappe av. Jeg pleide å fiske før. Nå gjør jeg ingenting. Jeg har ikke ork lenger.

Han ba NAV om økonomisk rådgivning. Ga opp etter å ha ventet i månedsvis på å få time. Han etterlyser bedre hjelpetiltak og sier det er svinndyrt å være fattig.

– Samfunnet er bygget sånn at det må to inntekter til for å drive en husholdning. Hvis du får betalingsanmerkning, da er du ikke bra nok. Ingen vil ha noe med deg å gjøre. Du er overlatt til deg selv, sier 45-åringen.

UÅPNEDE INKASSOBREV: Torfinn Strandvik (45) har en stor bunke med uåpnede regninger.

● Rekordmange hjem begjært tvangssolgt

dag middag

DETTE SKJER VED BETALINGSTRØBBEL

- Potensielt tap av eiendom
 - Redusert levestandard
 - Alvorlig stress
 - Helsemessige problemer
 - Tap for finansielle institusjoner
 - Husholdninger med presset økonomi reduserer kjøp av varer og tjenester. Skaper uønskede ringvirkninger i samfunnet.
 - Belastning på NAV-systemet fordi betalingsproblemer kan føre til at folk blir syke eller ute av stand til å jobbe.
- Kilde: Statens institutt for forbruksforskning

Alltid i minus

Det er flere viktige vendepunkt og merkedager i livet. Et av dem er når det er igjen penger på lønnskontoen når neste lønning kommer. Noen kommer aldri dit.

De fleste av oss vet hvordan det er å leve fra hånd til munn. Vi har stort sett vært der alle sammen. Under studietiden, da vi etablerte oss og kanskje i enkelte perioder etterpå. Det er lite som er mer stressende og hvileløst enn ikke å vite om pengene strekker til før det kommer nytt påfyll. Og har man ansvaret for barn i tillegg, kan man bli 10 år eldre på en uke av bekymringen.

Noen lever med en slik bekymring konstant. Noen fordi de har tatt feil valg eller har vært dumme, andre fordi livets tilfeldigheter har brakt dem dit. Kanskje har de fått en økonomisk knekk i en kortere eller lengre arbeidsledighetsperiode, kanskje er de blitt syke, kanskje er de tvunget til boligkjøp etter en skilsmisse som ikke ga dem tid til veloverveide beslutninger, kanskje måtte de ty til et forbrukslån da det knep som verst og bilreparasjonen kostet 25 000 kroner. Felles for dem er at de lever i konstant angst for fremtiden.

Hvor skal pengene til mat komme den siste uken før ny lønn eller trygd? Kjenne på den ydmykende følelsen av å låne penger av venner og bekjente for å komme over kneika nok en gang. Hvor lenge etter kan man være med strømregningen før e-verket kutter strømmen? Når begynner barna å føle på at «vi» har mindre penger enn alle andre? At «vi» er blitt fattige i rike Norge. Når ramler korthuset sammen og inkassoselskapet banker på døren?

Det dummeste du gjør i en slik situasjon, er å lukke øynene og håpe det går over. Slutte å åpne posten. Man må mobilisere all sin energi for å få skuta raskt på rett kjørl. Kan du øke inntektene? De færreste kan enkelt det, to jobber er for hardt. Kostnadene må barberes. Alt unødvendig må kuttes. Pengekrav er forhandlingsbare, bortsett fra hvis du skylder det offentlige penger. Vær ærlig og åpen, be om løsninger. Mange opplever at private aktører er smidige. Hvis regnestykket fortsatt ikke går opp og problemet er opphopning av pengekrav og totalt sett for høy gjeld, må man så raskt som mulig få beskyttelse under gjeldsordningen.

Å leve med en lønnskonto i minus over tid er seigpining og utarming av livskvaliteten ingen bør være forunt. Men det er bare den enkelte selv som gjennom hardt arbeid og ståldisiplin kan komme ut av problemene. Premien og motivasjonen er å tenke på at der fremme kan du oppleve at det er igjen litt penger på kontoen når neste påfyll kommer. Det er det moderne livets skille mellom himmel og helvete.

Tom
STAAVI

SLIK FÅR DU BETALINGS- ANMERKNING

1. Du blir tilsendt faktura med 14–30 dagers betalingsfrist.
2. 14 dager etter forfall får du inkassovarsel eller purring. Det er lagt til renter (9,5 %) og purregebyr.
3. Cirka 35 dager etter forfall får du betalingsoppfordring. Da er fakturaen vanligvis sendt til inkassobyrå som legger på salær. Lett salær er 640 kroner.
4. Betaler du fortsatt ikke blir saken sendt til namsmannen som forliksklage.
5. Det er registrert en betalingsanmerkning. Denne sendes til kredittopplysningsbyråer for registrering 30 dager etter at saken er sendt til namsmannen. Normalt er betalingsanmerkning registrert fire måneder etter forfall.

GJELDSKRISEN

Hun hadde mistet jobben og fått betalingsproblemer:

„Jeg fikk kredittkort på flekken

■ Vi har 72 milliarder i kredittkortgjeld
 ■ Kan bløffe til seg hundretusener

Av SHAZIA SARWAR,
 HANNA HAUG RØSET
 og PATRICK DA SILVA SÆTHER

I løpet av bare noen måneder fikk kvinnen i 30-årene flere hundre tusen kroner i kredittkortgjeld. På få år har nordmenns kredittkortgjeld skutt i været.

Inkassobyråene ringer. Hun går med en hvilepuls på 200, hjertebank og press i brystet. Så kommer vinteren og barna trenger nytt vintertøy. Kvinnen som bor i en storby var i midten av 30-årene, eide sin egen leilighet, elsket dans, trente regelmessig, hadde mange venner, en fast jobb hun trivdes i og barn som gjorde det strålende på skolen.

Så mistet hun jobben.

– Enkelte måneder satt jeg igjen med 500 kroner til mat etter å ha betalt

regningene. Vi spiste ofte middag hos moren min, sier kvinnen som vil være anonym.

Den vinteren satt kvinnen og tenkte at barna trengte vintertøy. De vinter-skoene og vinterjakkene endte opp med å bli svindyre.

– Kredittkort datt ned i postkassen min. Jeg viste til siste års ligning, det året jeg hadde full jobb, og fikk kredittkort på flekken, så jeg kjøpte sko og klær til barna.

I en serie artikler setter VG søkelyset på nordmenn med alvorlige betalingsproblemer. Aldri før har så mange nordmenn vært svartelistet, eller fått sine hjem begjært tvangssolgt.

72 mrd. i forbruksgjeld

Det er enkelt å få slik usikret gjeld, selv for personer som har kommet i alvorlige betalingsproblemer. Så lenge de ikke har rukket å få en betalingsanmerking.

– Hvis du søker kredittlån raskt, og bløffer om hvor mye usikret gjeld du

har fra før, så klarer ikke bankene å avdekke ferskere forbruksgjeld, sier Jo Torkel Gjerdrem, fagdirektør hos Forbrukerombudet.

Kredittkortgjelden til norske husholdninger utgjør til sammen svimlende 72 milliarder kroner. Gjelden har økt med 65 prosent siden 2008.

Folks gjeld har vokst raskere enn inntektene, forholdet er historisk høyt, og mange har betydelig mer gjeld enn to ganger inntekten, ifølge Finansstilsynet. Forbruksgjeld utgjør en liten del, men kan velte lasset.

– Det er fordi usikret gjeld er så dyrt i forhold til boliglån. Og kombinasjonen av stort boliglån med dyrt forbrukslån bidrar til vesentlig risiko for å velte husholdningsøkonomien, sier Jensen.

For kvinnen i 30-årene ble kredittkortene dråpen. Hun hadde aldri fått så mye som en purring tidligere. Økonomien var god, før alt raknet.

Hun klarte ikke å holde seg opp med regningene som hopet seg opp. I desperasjon begynte hun å betale regninger med kredittkort. Så betalte hun kreditt-

kortgjelden med nytt forbrukslån. I løpet av måneder opparbeidet alenemoren seg flere hundre tusen i kredittkortgjeld. Hun betalte noe, lot annet ligge. Kreditorerne ville ha sine penger. Purringer gikk over til inkassobrev, som havnet hos namsmannen, hun fikk betalingsanmerkninger og ble svartelistet.

Letter enn NAV

Før hun brukte kredittkort for å betale regninger søkte hun sosialkontoret om hjelp, fordi arbeidsledighetstrygden på 63 prosent av hennes opprinnelige lønn ikke dekket månedsutgiftene. Hun måtte også selge leiligheten.

Alenemoren er ikke den eneste, som har sett seg nødt til å bruke kredittkort for å betale regninger.

– I dag er det lettere å få forbrukslån enn å få ut en tusenlapp fra NAV. Kredittkort finansierer fattigdom og lindrer nød, før det sier helt stopp, sier Christian Poppe, forsker ved Statens Institutt for forbruksforskning

KREDITTKORT-MARERITTET: Hun mistet alt, men ikke kredittkortene. De datt ned i posten hos en småbarnsmor som forsøkte å slukke branner, skaffe ungene vinterklær. Det ble et årelangt mareritt.

Småbarnsmorens liv ble snudd på hodet.

– Du sitter på bussen og får en telefon fra inkassobyrået – den følelsen setter seg i mellomgulvet. Den dagen det går til betalingsanmerkning, står kreditorene mer på. Du får flere telefoner, sier alenemammaen.

Hun forsøkte å få til betalingsavtaler. Noen inkassobyråer var velvillige, andre mer nådeløse.

– Jeg er et menneske i andre enden, ikke noe drit. Det er en historie bak hver betalingsanmerkning. Jeg forstår at folk vil ha pengene sine. Hadde jeg hatt penger, hadde jeg gitt de, sier kvinnen.

Nærmere 236 000 nordmenn er svar-tilistet. Andelen som rammes har økt med 30 prosent i enkelte grupper på få år. Det betyr at titusener av norske familier er rammet.

– Det var mye barna mine hadde lyst til å være med på, ting som alle andre barn gjør, men ikke å ha penger setter automatisk stopper for det. Jeg prøver å holde betalingsanmerkningene skjult

for omverden. Du drar hvite løgner for venner og kolleger når de finner på noe du ikke har råd til å være med på, sier alenemammaen.

Telefonen står på moren

Kvinnen fikk seg jobb etter en periode, men hun hang langt etter med regningene, inkassogjelden var umulig å betjene.

På spørsmål om hun levde over evne, selv om hun ble arbeidsledig, svarer hun nei.

– Når du er svartelistet, er det stopp. Du får ikke engang tegne mobilabonnement. Min telefon står på min mors navn.

Hun har nå fått innvilget gjeldsordning.

– Vi lever i et samfunn hvor folk reiser på ferier og kjøper luksusvarer. Jeg var ikke en av disse. Noen bikker under presset om å være vellykket.

E-post: shazia.sarwar@vg.no

HORNE: VELDIG BEKYMRINGSFULLT

Nordmenns kredittkortgjeld har hatt en eksplosiv økning. Samtidig er flere nordmenn rammet av alvorlige betalingsproblemer. Horne kan likevel ikke love gjeldsregister.

– Det er veldig bekymringsfullt å se økningen i folk som ikke klarer å håndtere økonomien sin. Den økende kredittkortgjelden vitner om jag og press. Men den enkelte har også ansvar for sin personlige økonomi, sier barne-, likestillings- og inkluderingsminister, Solveig Horne.

Solveig Horne

– Vi må heller ikke glemme at i mange tilfeller blir forbrukerne oppfordret til å bruke kredittkort, som for eksempel på reise, og at de aller fleste klarer å håndtere kredittkortgjelden sin.

Både forbrukerrådet, forbrukerombudet og bransjen selv mener gjeldsregister er nødvendig for å hindre at flere havner i økonomisk uføre.

– Vi lurar oss selv om vi tror at et gjeldsregister er løsningen på alt. Denne regjeringen trakk saken om gjeldsregister for å se på hele innretningen på nytt. Vi har ennå ikke konkludert.

– Kommer det et gjeldsregister eller ikke?

– Jeg kan ikke si noe om det nå.

KREVER REGISTER

Personer som ønsker å bløffe til seg hundretusenvis i kredittkortgjeld må stoppes med gjeldsregister, mener fagfolk og bransjen.

Forbruksgjeld er en viktig forklaring på økning i alvorlige betalingsproblemer, viser en studie fra Statens institutt for forbruksforskning (SIFO).

– Vi ser at kreditt er blitt så utbredt at det har blitt en trussel for finansiell stabilitet i Norge, sier Jorge Jensen, fagdirektør finans i Forbrukerrådet.

Jorge Jensen

Har du ingen betalingsanmerkning er det din siste ligning som legges til grunn når kredittkortsøknaden behandles. Du kan søke så mange forbrukslån du vil, uten at andre banker vet om disse søknadene.

– Vi er helt avhengig av ligningstallene til søkeren og de tallene er allerede et halvt år gamle når de blir tilgjengelige. Det er veldig lett å lure kredittselskapene. Hvis du gjør forsøk, så vil du greie å skaffe deg ganske mange lån på ganske kort tid, sier Anne-Lise Løfsgaard, administrerende direktør i Finansieringsselskapenes forening.

Et gjeldsregister vil kunne fortelle om du har søkt og fått forbrukslån andre steder.

BRANSJEN: TAR ANSVAR

Det finnes over 300 kredittkortselskaper i Norge i dag. De fleste av disse eies av storbankene. Blant annet DNB og Nordea.

– Vi er vårt ansvar bevisst. Det er for eksempel ikke slik at du må ha kredittkort for å være en del av et kundeprogram. Kreditt er kjernevirksomhet i bank, og vi kredittsjekker alle kundene for å være sikker på at de kan betjene gjelden, sier Johannes Stenwig, assisterende informasjonssjef i Nordea Norge.

Både Nordea og DNB krever et gjeldsregister slik at de kan luke ut kunder som allerede har tatt opp forbruksgjeld kort tid i forveien.

– Vi er nøye med hvem som får lån og kredittkort og ikke. Over halvparten av de unge som søker om kredittkort i DNB får avslag. Når det gjelder forbrukslån sier vi nei til åtte av ti. En restriktiv holdning til hvem som får lån gjør også at vi har svært lave tap på både kredittkort og forbrukslån, sier Even Westerveld, Informasjonsdirektør i DNB.

FAKTA GJELDSREGISTER

● Når privatpersoner søker om forbrukslån, kreditt eller andre usikrede lån, har utlåneren i dag ikke tilgang på andre opplysninger om lånesøkers økonomiske forhold enn det søkeren selv oppgir.

● Ved at utlåneren får oversikt over all usikret gjeld, vil utlåneren bedre kunne vurdere lånesøkerens betalingsevne.

● Den tidligere regjeringen vedtok å innføre gjeldsregister i fjor. Dette ble stoppet ved regjeringsskifte.

● Forventningen er at når utlåner har tilgang til et offentlig gjeldsregister, vil den ta større ansvar for å overholde frarådningsplikten sin, og avvise søknader om lån eller kreditt fra søkere

GJELDSKRISEN

ENIGE: (Fra venstre) Jan Tore Berntsen (70), Martin Hovda (82) og Odd Karlstad (80) mener det er et minimumskrav å bli kvitt lånene om man skal klare seg som pensjonist.

Av SHAZIA SARWAR og HELGE MIKALSEN (foto)

I enkelte kommuner er hele 25 prosent av alle svartlistede over 60 år. Antallet har økt med 60 prosent på landsbasis. De fleste rammede har en inntekt på nivå med minstepensjonen.

Det avslører en analyse VG har foretatt av alle nordmenn med betalingsanmerkninger per april 2014. Analysene bygger på rådata fra kredittinformasjonsbyrået Experian.

– Eldre tar i økende grad med seg gjeld inn i pensjonsalderen, sier Christian Poppe, forsker ved Statens Institutt for forbruksforskning.

Sammenlignet med andre aldersgrupper er det få over 60 år

som rammes, men tallet er sterkt økende.

I april 2009 var 15 700 personer over 60 år svartlistet, tallet har økt til 25 000 i 2014. Det er 30 prosent økning i andelen seniorer som rammes. På Furuset seniorsenter i Oslo kommer tallene som en overraskelse.

Flest menn

– Vi får alltid høre at vi er kremen, men det gjelder åpenbart ikke alle. Pensjonene har ikke steget like mye som lønningene har steget. Fellesutgiftene og husleien har også økt, sier Anne Berit Haaver Johansen (68).

Hver tidende person med betalingsanmerkning er over 60 år. De aller fleste er menn.

– Pensjonister er kanskje ikke så flinke til å styre økonomien. Flere reiser og prioriterer annerledes. Uten sønnen min hadde jeg ikke hatt råd til å bo i leiligheten jeg bor i, sier Anne Marie Helgeland (81).

Pensjonistenes interesseorganisasjoner mener mye av årsaken ligger i at minstepensjonen ikke står i stil med den økonomiske hverdagen i landet.

– Selv om norske pensjonister har det bedre enn noen gang, er det fortsatt veldig mange som sliter. Særlig min-

stepensjonister. Og VGs tall bekrefter dette, sier Knut Chr. Høvik, generalsekretær i interesseorganisasjon Seniorsaken.

Han forteller at organisasjonen stadig blir oppringt med groteske historier om pensjonister i bunnløs økonomisk nød.

– Jeg tror det vil være svært tungt for pensjonistene å bli økonomisk svartelistet. De vil neppe merke at lånedøren lukkes, slik yngre svartlistede vil, men den psykiske påkjenning vil være stor. Og jeg tror at svært mange vil føle skam, sier Høvik.

Blant brukerne på Furuset seniorsenter er det ikke tvil om hvordan en eventuell økonomisk krise ville blitt håndtert.

– Stor påkjenning

– Jeg ville ikke delt det med noen hvis jeg hadde hatt betalingsproblemer, sier Jan Tore Berntsen (70) og får bekreftende nikk fra kompisene rundt bordet.

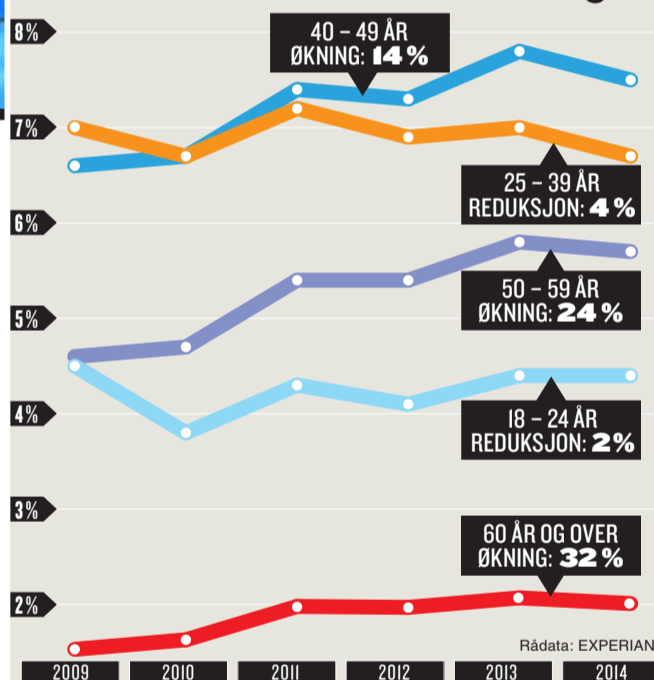
– Det er ergerlig at noen har det slik. Og har du slike problemer vil du ikke komme på steder som seniorsenter. Jeg ville aldri delt med andre om jeg slet. Vi snakker ikke om private ting, sier Martin Hovda (82).

Den årlige minstepensjonen for enslige har økt med 30 000 siden 2009. Samtidig tar stadig flere eldre opp lån på boligen. Såkalte «levegodt»-lån.

– Man må være kvitt lån. Det er et minimumskrav om man skal klare seg, sier Hovda.

E-post: shazia.sarwar@vg.no

Andel svartelistede i befolkningen

Tusener av eldre svartelistet

GJELDSKRISEN

UT AV INKA

Rådene til deg som skylder for mye

Av ØYVIND ENGAN og
ØYVIND RØST (Dine Penger)

PROBLEM: JEG HAR IKKE OVERSIKT

LØSNING:

■ Lag ditt eget oppsett: **Hvilke lån har du? Hvor mye skylder du på hvert av lånene?** Vær forberedt på at summen vokser når det dukker opp smålån du hadde glemt. Ta med alle private lån.

■ Tenk at du legger et puslespill. Begynn med de letteste brikkene. Ikke tenk at alle brikkene må falle på plass med en gang, men ha det som et mål å få litt mer oversikt hver uke.

■ Kanskje du skal bite i det sure eplet og be foreldrene dine om hjelp til å få oversikt? De har lengre erfaring med å styre privatøkonomi.

■ Kommunen har plikt til å bistå deg hvis du har alvorlige gjeldsproblemer, enten via NAV eller med en egen gjeldsrådgiver. Du får ikke penger, men råd. Kan ofte være lang ventetid.

Foto: NTB SCANPIX

PROBLEM: JEG SKYLDER FOR MYE

LØSNING:

■ Aller først: **Ikke ta opp mer gjeld. Slutt å kjøpe på kreditt.**

■ Hvis du kan selge noe og betale ned litt gjeld, blir det lettere å betjene det som er igjen.

■ Har du sparepenger eller andeler i aksjefond? Bruk det på å kvitte deg med

den dyreste gjelden.

■ Greier du deg uten bil? Bil er dyrt å eie. Reis heller kollektivt hvis det er mulig.

■ Hvis du eier hytte, vurder å selge den.

■ Kan du selge boligen din og flytte til noe billigere? I byene får du ofte mye for pengene hvis du er villig til å øke reisetiden med ti minutter.

HJELP FRA FAMILIEN

■ Har du foreldre som kan gi deg gave eller forskudd på arv? Arveavgiften er nå fjernet, slik at de fritt kan gi så mye de vil.

■ Lag en skriftlig avtale slik at alle er enige om hva som har skjedd. Eventuelle søsken kan få desto mer arv i det endelige oppgjøret.

■ Vi anbefaler ikke at foreldre kausjonerer på lånet ditt. De bør heller gi deg et privat lån. De kan bruke sparepenger eller ta

pant i egen bolig.

■ Skriv låneavtale med nedbetalingstid og rentevilkår. Dere kan for eksempel bli enige om at renten reguleres i takt med normrenten for lån hos arbeidsgiver.

■ Før opp beløpene i begge selvangivelser.

PRIORITER KREDITORENE

■ **Betal først inkassokrav**, hvis det kan hindre deg i å bli svartelistet hos bankene.

ASSOFFELLA

PROBLEM: JEG BRUKER FOR MYE

LØSNING:

■ Hvis du alltid bruker litt for mye går det galt. I mange tilfeller er det bare små justeringer som skal til før forbruket ditt er bærekraftig.

■ **Skaff deg oversikt over hva du bruker penger på.** Gå gjennom kontoutskrift, regninger og kvitteringer for de siste tre månedene. Del opp i regninger, husholdningsutgifter, avdrag på lån, renter på lån, nødvendig forbruk og annet.

■ Er det et punkt som peker seg ut?

DETTE KAN DU KUTTE

■ Let særlig etter alle slags medlemskap og abonnementer du kan greie deg uten.

■ Sjekk om du kan få billigere lån, forsikring, strøm og telefonabonnement.

■ Kjøp mat etter en ukeplan, ikke impuls kjøp. Lag mat selv. Handle i billige butikker.

■ Kjøp klær du ikke blir lei av. Det hjelper ikke å shoppe billig hvis du shopper ofte.

■ Er du i overkant glad i å dra kredittkortet? Legg det hos mor eller klipp det i to!

■ «Kjøpegalskap» kan i noen tilfeller ligne på spillgalskap, og bør da behandles av psykolog.

SJEKK BANKEN

■ Hvis du eier bolig: Sjekk om den har blitt mer verdt siden sist. Da kan du øke boliglånet og bruke pengene til å betale ned smålånene. På den måten får du bedre oversikt og billigere lån.

■ Hvis du har betalingsanmerkninger, kan du ha blitt svartelistet slik at bankene ikke vil gi deg nytt boliglån. Svartelistingen skal gå bort når du har gjort opp for deg. Den går også ut på dato etter fire år. Du kan altså vente en stund og prøve på nytt.

■ Sjansen er større for at banken vil ha deg som kunde hvis du kan legge frem en troverdig plan for hvordan du ikke skal havne i inkassotrøbbel igjen.

■ Hvis du trenger pusterom for å nedbetale inkassogjeld, kan du be banken om avdragsfrihet for en periode. Du må fortsatt betale renter, men månedsbeløpet blir litt lavere en stund.

■ Siste utvei hvis du ikke får en avtale med banken som du kan leve med, er å prøve å oppnå en gjeldsordning.

Foto: FOTOLIA

PROBLEM: JEG TJENER FOR LITE

LØSNING:

■ Hvis du jobber deltid: Kan du få økt stillingsprosenten din?

■ Hvis du er i fast jobb, kan du tilby deg å jobbe mer overtid? Du får vanligvis høyere timelønn for en overtidstime enn for en vanlig time.

■ Du kan forhandle om høyere lønn. Sjansen er størst for å få ja hvis du har fått nye arbeidsoppgaver og større ansvar siden forrige lønnsforhandling.

■ På tide å bytte jobb? Da følger det ofte med en liten lønnsøkning.

■ Du kan ta en ekstrajobb – i hvert fall for en periode. Det er lettere å få ekstrajobb på kvelder og i helger enn å få en heltidsjobb. Sjekk for eksempel sykehjem, hoteller og bensinstasjoner i nærheten.

STARTE EGEN NÆRING?

■ Du kan starte din egen virksomhet (enkeltpersonforetak).

■ Tilby en tjeneste du er god til, for eksempel klippe gress, måke snø, fikse datamaskiner, hjelpe til ved flytting.

■ Pass på å skrive regning med en gang jobben er gjort, og sørg for å få betalt. Ikke utsett dette, da er det lett å glemme det.

■ Bruk pengene du tjener fornuftig. Prioriter utstyr du trenger for å gjøre jobben, men begrensn utgiftene så mye du kan.

■ Husk å sette av penger til å betale skatt.

■ Kjøp hjelp av en profesjonell regnskapsfører.

E-post: oyvind.engan@vg.no
E-post: oyvind.rost@dinepenger.no

■ Prioriter offentlige kreditorer før private, de offentlige tar høyere gebyrer.

■ **Deretter betaler du strøm, husleie og bankrenter** – fordi du trenger et sted å bo og en samarbeidsvillig bank.

■ Hvis du må velge mellom to regninger, prioriter den som vil øke mest i neste purrerunde.

■ Til slutt går du løs på annen gjeld.

FRIVILLIG GJELDSSANERING

■ Det går an å be kreditorene dine om å stryke noe av gjelden. Det er vanskelig, men i noen tilfeller mulig.

■ Vær forberedt på motgang. Bankene er vant til å få alle pengene sine. De vil normalt bare gå med på frivillig gjeldssanering hvis de tror alternativet er tvungen gjeldsordning, som kan gi dem enda mindre.

■ Spill med åpne kort. Behandle alle kreditorer likt, og gi dem all informasjon.

■ Vær forsiktig med å signere papirer når du sitter i møte med banken. De er på hjemmebane, det er ikke du.

■ En frivillig ordning kan være lettere å oppnå hvis du kan vise til at det har skjedd noe uforutsett, som at du har blitt arbeidsledig.

TVUNGEN GJELDSORDNING

■ Før du kan få en tvungen gjeldsordning, må du ha prøvd å få til en frivillig ordning.

Ta vare på brev og annen dokumentasjon som viser at du har prøvd.

■ Tvungen gjeldsordning betyr at kreditorene dine kan bli tvunget til å stryke noe av gjelden din. Men det betyr vanligvis også at du må leve på 85 prosent av minstepensjon i fem år. Det er veldig lite!

■ Namsmannen, en del av politiet, tar imot søknader om gjeldsordning. Ikke la deg forvirre av privateide sider som dukker opp når du søker etter namsmannen på nettet.

GJELDSKRISEN

MÅ VENTE 8 MÅNEDER PÅ HJELP

Av SHAZIA SARWAR

Har du alvorlige betalingsproblemer, skal kommunen din tilby rådgivning i tide. Men der flest sliter, svikter kommunene.

Folk med gjeldsproblemer kan be kommunen om hjelp. Loven krever at økonomisk rådgivning ytes i tide og uten ugrunnet opphold, etter en konkret vurdering. Bruker skal få svar på sin søknad innen en måned, og helst innen 14 dager, anbefaler Justisdepartementet.

VG har spurt samtlige kommuner om ventetiden på slik hjelp. 260 har svart. Kartleggingen viser at ventetiden for å komme til en rådgiver kan være så høy som opp til åtte måneder.

- Er overrasket

- Dette overrasker meg. Det er et behov for å gjennomgå hele dette systemet på nytt, sier Jorge B. Jensen, fagdirektør i Forbrukerrådet.

Av de som har svart, har Eidsberg kommune lengst ventetid. Åtte måneder må gjeldsopprente vente der. Eidsberg er også en av kommunene som har flest svartelistede i landet.

Gamvik, Lebesby, Nordkapp, Båtsfjord og Våler i Hedmark er, i tillegg til Eidsberg, kommunene med flest svartelistede.

- Jeg er veldig overrasket over at vi kommer så dårlig ut. Dette har ikke vært noe sak i det politiske miljøet, og ingen har nevnt dette som et problem, sier ordfører Erik Unaas i Eidsberg.

Han understreker at når folk med betalingsproblemer ikke får økonomisk rådgivning, så vil det få utslag på hvor mange som svartelistes i kommunen. Han skal drøfte saken med rådmannen.

PÅ SVARTELISTE: VG har i en serie artikler satt søkelyset på nordmenn i gjeldskrise. I april i år var 235.526 nordmenn svartelistet.

Foto: HELGE MIKALSEN

- Kommunen har i rådmannens budsjettforslag for 2015 foreslått en økning i stilling til økonomisk rådgivning. Vi håper da at ventetiden vil falle til kun noen få uker, skriver NAV-leder i Eidsberg, Ole J. Hansen, i en epost til VG.

Flere kommuner oppgir at de holder seg innenfor lovpålagt frist og ikke har noen, eller svært kort ventetid.

Over 30 dager

En av ti kommuner VG har kartlagt har imidlertid en ventetid som overstiger 30 dager.

- Hvis kommunen skal hjelpe til, er det åpenbart at de

må fort på banen. Hvis folk må vente i åtte måneder, så er spørsmålet om det virkelig er et reelt tilbud, sier Jensen i Forbrukerrådet.

Forbrukerrådet testet kommunenes informasjon om gjeldsrådgivning i 2013. Resultatet viser at de seks ovennevnte kommunene fikk stryksscore i gjeldsrådgivning for ett år siden.

- Det er viktig at dette vises frem. Det er den administrative ledelsen og politikernes ansvar at innbyggerne får den rådgivningen de har krav. Dette er prioritertingssak, sier Jan Arne Kristiansen, fungerende rådmann i Gamvik.

- Vi tar rådgivningssaker

fortløpende. Det er ikke så mange som etterspør tjenesten. Vi er for dårlige til å informere om den, men vår erfaring er at folk kjenner til sine rettigheter, sier Bjørn Johan Karlsen, Nav-leder i Gamvik.

Får strykkarakter

Fjorårets kommunetest viste også at hele 98 prosent av landets 428 kommuner fikk strykkarakter for informasjon om økonomisk rådgivning over telefon og nett.

- Kommunene har en helt elendig informasjon om økonomisk rådgivning, og det er et veldig paradoks at der behovet er størst er informasjonen al-

FAKTA UNDERSØKELSEN

■ VG har spurt alle landets kommuner om hvor lang ventetiden er i antall dager på økonomisk gjeldsrådgivning. 260 kommuner svarte på innsynsbeleggingen.

■ En av ti kommuner oppga ventetid fra 31- 240 dager.

■ 48 kommuner svarte de ikke hadde noe ventetid.

■ De resterende oppga at ventetiden var fra en til fire uker.

■ De fleste svarte at akutt saker fikk time umiddelbart.

■ Oslo kommune opplyste at de ikke hadde sentral statistikk på dette.

FAKTA VENTER LENGST:

■ Snittventetid i dager i de verste kommunene:

■ Eidsberg **240**

■ Hobøl **195**

■ Lenvik **150**

■ Våler (Østf.) **135**

■ Spydeberg **120**

■ Sarpsborg **120**

■ Larvik **114**

■ Svelvik **105**

■ Askøy **94**

■ Harstad **90**

ler dårligst. En måte å få kort responstid på, er å ikke fortelle om tilbudet, sier Jensen.

Til VG oppgir kommunene at folk som står i umiddelbar fare for tvangssalg av bolig og som har barn, kommer først i køen og får time umiddelbart. Alle andre må i verste fall vente i månedsvis.

- Kommunen skal hjelpe til så det ikke går så langt at det blir tvangssalg. Hele poenget er at personer får hjelp raskt, ikke at de blir overlatt til seg selv inntil situasjonen blir akutt, sier Jensen i Forbrukerrådet.

LOKKES TIL Å KJØPE PÅ KREDITT

JUL PÅ KRITA: Banker, brukerorganisasjoner, samvirke, alle lokker sin kunder og medlemmer med ekstra bonuser og rabatter om de bruker kredittkort. Oppmuntringene er aggressive i forbindelse med julen, mener Forbrukerombudet.

Av SHAZIA SARWAR

Storbedriftene Coop og DNB pusher kredittkort på hundretusenvis av medlemmer i forbindelse med julehandelen. Må bli ulovlig, sier Forbrukerombudet.

Coop tilbyr sine 1,4 millioner medlemmer kredittkort. De skal ha blitt lokket med blant annet en trekning om mat dersom de tar imot kortet. Bonusfordeler er knyttet direkte til Coop mastercard. Det innebærer blant annet at medlemmene får bonus dersom de kjøper maten på kreditt.

– Dette er rå kapitalisme. Ideologien til Coop var «av folk for folk», nå kjenner jeg ikke igjen samvirket. Hvorfor tilbyr de kredittkort, når ingen andre gjør det? spør et Coop-medlem fra Melbu. Vedkommende ønsker å være anonym.

VG har i en serie artikler satt søkelyset på nordmenn i gjeldskrise. Over 235 000 nord-

menn er svar-
telistet, og til
sammen skylder de 36 milliarder i inkassogjeld.

Medlemsfordel

Fagfolk mener kredittkort er den fremste årsaken til de rekordstore tallene. Over 300 finansieringsselskaper tilbyr kredittkort, deriblant stororganisasjoner som LO, YS, Coop og Norgesgruppens Trumf.

– Coop har aldri forsøkt å verve medlemmer til å inngå avtale om kredittkort ved å friste med gavekort på mat. Dette vil vi avvise på det sterkeste, sier Kristin Paus, kom-

Coop belønner med bonusfordeler

munikasjonsdirektør i Coop.

– Det vi imidlertid vet, er at enkelte useriøse aktører misbruker vårt gode navn og rykte og sender ut den typen «spam»-mailer til Coop-medlemmer og andre. På sine hjemmesider skriver Coop inngående om hvordan samvirket skal være bærekraftig og drive etisk og forsvarlig overfor medlemmene og samfunnet for øvrig.

I forkant av julehandelen har flere av samvirkets egne

medlemmer reagert på den aggressive pushingen av kredittkortet.

Shopping på krita

– Jeg fikk et brev som reklamerte om litt ekstra penger på kontoen før jul. Ingen informasjon om at dette er et lån og at man faktisk må betale renter om det ikke betales i tide. Hvordan Coop, som har et solid markedsnavn, sender ut ulovlig reklame om lån forkledd som «overfør penger til kontoen», forstår jeg ikke, sier et annet Coop-medlem som har tatt kontakt med VG.

Forbrukerombudet har sett reklamen fra Coop, og mener den kan være i strid med loven.

610 000 BETALER IKKE KREDITTGJELD VED FORFALL

En fersk undersøkelse utført av Respons analyse på oppdrag fra Sparebank 1, viser at flere hundre tusen nordmenn ikke betaler kredittkortregningene ved forfall.

– En del av markedsføringen spiller på folks uvitenhet; det er ikke så farlig. Å låne penger til forbruk er ganske kostbart, og for al-

vorlig til å behandle så lett, sier Magne Gundersen, forbrukerøkonom i Sparebank 1.

DNB har også i anledning julehandel sendt ut en reklamemail til sine kunder hvor de oppfordres til å bruke kredittkortet på juleshopping og få rabatter hos utvalgte leverandører.

I 2014 har DNBs kunder fått over 75 millioner i rabatt på tilbud gjennom MasterCard, opplyser banken. – Vi tror ikke rabatter er en del av problemet, det er mye viktigere å slå ned på hissig markedsføring og dårlige kredittsjekker, sier Even Westerveld, informasjonssjef i DNB.

Foto: ESPEN SJØLINGSTAD HOEN

– Vi har ikke saksbehandlet brevet fra Coop, men effektiv rente og totalpris skal alltid være med i markedsføringen. Ikke å oppgi slik informasjon er brudd på lovgivningen, sier Jo Gjerdrem, fagdirektør hos Forbrukerombudet.

– Beklager

Coop avviser at de pusher kredittkort rett i forkant av juleshopping og understreker at reklamen bare ble sendt til de som allerede har kredittkortet, og at de derfor er klar over kostnaden ved bruk av kort.

– Meningen med brevet var å informere brukerne om en av mulighetene som ligger i kortet. Vi beklager at ordlyden i brevet har opprørt enkelte mottakere, og vil gjennomgå teksten for å sikre at denne blir utfyllende og presis for en eventuell ny utsending, sier Paus.

Coop er en av Norges største aktører innen dagligvarehandel. Det medlemseide samvirket har nær 1,4 millioner nordmenn som medlemmer.